

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΤΟΣ Β'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 6 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1882

ΑΡΙΘ. 5

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ — Ἡ ἐνηλικιότης τῶν βουλευτῶν — Π. Καββαδία: Ἡ ἐπιστήμη τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης. — Ἐρνέστου Λεγουβί: Ἡ σύζυγος. — Ματθίλδης Σεράου: Ἡ νέα Σαπφώ. — Γεωγραφικαὶ σημειώσεις. — Καρόλου Δελύς: Ὁ ἀγαθὸς Λαζαρίλλης. — Σκέψεις Ἐδουάρδου Λαβουλιέρ.

Ἡ ΕΝΗΛΙΚΙΟΤΗΣ ΤΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ

Ἡ βουλή ἤρξατο ἤδη τῶν προκαταρκτικῶν αὐτῆς ἐργασιῶν, παραπέμφασα τὴν προεξέλεξις ἐκάστης εἰς τὸ κληρωθὲν οἰκεῖον αὐτῆς τμήμα. Τὰ τμήματα ἐτελείωσαν σχεδὸν τὴν ἐργασίαν των καὶ ἐντὸς τῆς προσεχοῦς ἐβδομάδος ἀρχεται δημοσίᾳ ἐν τῇ Βουλῇ ἡ ἐξέλεξις τῶν ἐκλογῶν. Τὰ τμήματα ἀκυροῦσιν ἐνίας τῶν ἐκλογῶν, τὰς μὲν διότι οἱ ἐπιτυχόντες δὲν ἦσαν πρὸ δύο ἐτῶν ἐγκατεστημένοι, τὰς δὲ διότι δὲν συνεπλήρωσαν οἱ ἐπιτυχόντες τὴν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ὠρισμένην τῶν τριάκοντα ἐτῶν ἡλικίαν. Ἀλλὰ δυστυχῶς βλέπει τις, ὡς πάντοτε, ἐνταῦθα, ὅτι ἐν τοῖς τμήμασι δὲν ἐπικρατεῖ ἡ εἰλικρινὴς προσπάθεια, ὅπως ὄντως ἡ Βουλή ἔχη πλήρη καὶ εἰλικρινῆ γνῶσιν τῶν κατὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ τῶν προσόντων ἐν γένει τῶν ἐκλεχθέντων βουλευτῶν. Οὕτω παραδείγματος χάριν, ἐὰν ἡ πλειονοψηφία τοῦ τμήματος ἦναι κυβερνητικὴ, ἀποπέμπεται ὁ ἐκλεχθεὶς ἀντιπολιτευόμενος εἴτε λόγῳ μὴ ἐγκαταστάσεως, εἴτε λόγῳ μὴ ἐνηλικιότητος· καὶ ἀντιθέτως, ἐὰν ἡ πλειονοψηφία τοῦ τμήματος ἦναι ἀντιπολιτευομένη. Ὁ λόγος τῆς ἐγκαταστάσεως ἄλλοτε ἐν τῇ παρελθούσῃ Βουλῇ ἐλύθη ἀντιθέτως ἢ ὡς λύεται σήμερον ἐν τοῖς τμήμασιν.

ἐν δὲ μόνον παράδειγμα ἔχομεν ἐν μιᾷ τῶν παρελθουσῶν Βουλῶν, καθ' ὃ ἐκλεχθεὶς Βουλευτῆς, ἐλάσσονος τῆς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ὠρισμένης ἡλικίας, ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ὡμολόγησεν ὅτι δὲν ἦτο τριάκοντα ἐτῶν καὶ ἀπῆλθε τοῦ βουλευτηρίου.

Πάντες ὀφείλομεν νὰ σεβώμεθα τὸν νόμον καὶ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἐν ὧσιν ὑπ' αὐτοῦ διεπόμεθα, νὰ ζητῶμεν δὲ τὴν κατὰ γράμμα ἐκπλήρωσιν αὐτῶν· ἀφ' οὗ δὲ ἀπαιτεῖται δύο ἐτῶν ἐγκατάστασις διὰ ν' ἀποκτήσῃ τις τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι καὶ τριακονταετῆς ἡλικίας, ὀφείλομεν νὰ σεβασθῶμεν τὴν διάταξιν ταύτην, ἄλλως τε εἰς οὐδὲν χρησιμεύουσιν ἡμῖν συντάγματα καὶ νόμοι. Ἄν ὁ ἐκλεχθεὶς βουλευτῆς δὲν συνεπλήρωσε τὴν νόμιμον ἡλικίαν, ἢ δὲν ἦτο ἐγκατεστημένος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ πρὸ διετίας, εἴτε συμπολιτευόμενος εἶναι, εἴτε ἀντιπολιτευόμενος, ἄς ἐξέλθῃ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ ἄς ἐκλεχθῇ ἐκ νέου, ὁπότεν συμπληρώσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα προσόντα· ὅταν δὲ νομίμως ἦναι ἐκλεγεγμένος, ἄς παρακαθίσῃ εἴτε εἰς τὴν δεξιὰν εἴτε εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα.

Τὸ καθ' ἡμᾶς φρονοῦμεν ὅτι τὸ Σύνταγμα ὠρίσε μεγάλην ἡλικίαν, ἀφ' οὗ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀπαιτεῖται εἰκοσιπενταετῆς ἡλικία ὅπως ἐκλεχθῇ τις βουλευτῆς. Ἡ ἡλικία οὐδὲν συμβάλλεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος. Ἀφ' οὗ

θεωροῦμεν ἐνήλικα τὸν συμπληρώσαντα τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, διατὶ νὰ μὴ θεωρῶμεν αὐτὸν ἐνήλικα καὶ εἰς τὸ βουλευέσθαι; Ὁ ποιητὴς γεννᾶται ἐκ μικρᾶς ἡλικίας, ὅσον δὲ καὶ ἂν καταγίνεται ὁ μὴ ποιητὴς καὶ γέρον καταστάς, θὰ γίνῃ ἴσως στιχουργός, ἀλλ' οὐδέποτε ποιητὴς. Ὁ καλὸς στρατηγὸς ἐν τῇ μάχῃ καὶ νέος ὢν θὰ δείξῃ τὰ στρατηγικά του πλεονεκτήματα, εἰς οὐδὲν δὲ συμβάλλεται ἡ ἡλικία. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸν πολιτευόμενον, νομίζομεν δὲ ὅτι εἰκοσιπενταετῆς ἡλικία εἶναι ἀρκούσα εἰς τὸν ἄνδρα διὰ νὰ βουλευῆται περὶ τῶν κοινῶν, ἀφ' οὗ μάλιστα πολλάκις ἀνήλικας βσιλεῖς θέτουσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ διὰ νόμου ἰδίου θεωροῦσιν αὐτοὺς ἐνήλικας, δι' αὐτοὺς δὲ ἡ ἐνηλικιότης ἀρχεται, ἀφ' ἧς καὶ διὰ πάντας. Εὐχῆς ἔργον ἦτο νὰ εἰσηκούετο ἡ γνώμη τοῦ μακαρίτου Δεληγιώργη καὶ τὸ Σύνταγμα νὰ μὴ ὠρίζε τριακονταετῆ ἡλικίαν διὰ τὸν βουλευτήν. Ἀλλὰ σήμερον, ὅτε λειτουργεῖ τὸ Σύνταγμα, ὀφείλομεν ν' ἀπαιτήσωμεν τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὀριζομένην διὰ τὸν βουλευτήν ἡλικίαν, εἴτε εἰς τὴν τάξιν ὑπάγεται οὗτος τῶν συμπολιτευομένων, εἴτε εἰς τὴν τῶν ἀντιπολιτευομένων.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΕΧΝΗΣ

ὑπὸ

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑ

(Συνέχεια ἴδε προηγούμενον ἀριθμὸν καὶ τέλος)

IV

ΑΡΧΑΙΑ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Οἱ πρῶτοι χριστιανοί, ἐν τῇ ἐθνικῇ θρησκείᾳ ζήσαντες καὶ ἀνατραφέντες, ἤσθάνοντο τὴν ἀνάγκην τῆς παραστάσεως διαφόρων μορφῶν καὶ ἰδεῶν τῆς νέας θρησκείας· πρὸς τοῦτο δὲ μετεχειρίσαντο τὴν ἀρχαίαν τέχνην, καθὰ δεικνύουσιν ἡμῖν αἱ πολυπληθεῖς ἐν ταῖς κατακόμβαις παρα-

στάσεις. Ἡ φθισιῶσα ἄρα ἑλληνικὴ τέχνη ἐγένετο τὸ ἱμάτιον, ὅπερ περιεβάλετο ἡ γυμνὴ καὶ τῶς καταδιωκομένη νεαρὰ θρησκεία. Ἀφ' οὗτος ὅμως ἡ τελευταία αὕτη ἀνεκηρύχθη θρησκεία τοῦ κράτους, ἀπέβλεπε τὸ ξένον καὶ ἀπρεπὲς τοῦτο ἱμάτιον καὶ ἤρξατο κατασκευάζουσα ἴδιον. Τοῦτο δὲ ἀνέλαβον οἱ ἐπίσκοποι καὶ ἱεράρχαι ὑποδηλοῦντες τοὺς τύπους καὶ τὰς μορφὰς τὰς ἐκάστη ἀγίῳ καὶ ἐκάστη θρησκευτικῇ παραστάσει ἀρμοζούσας. Ἐκτοτε πᾶσα ἐλευθερία τῶν τεχνιτῶν κατέπαυεν, ἡ ἀρχαία τέχνη ἐσβέσθη παντελῶς καὶ ἀνεπτύχθη ἰσραϊτικὴ χριστιανικὴ τέχνη, ἥτοι ὁ βυζαντινὸς ρυθμός.

Ἐκλιπούσης δ' οὕτω τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὑπελείφθησαν τῇ ἀνθρωπότητι δύο τινὰ πρὸς σπουδὴν καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν, τὰ μνημεῖα αὐτὰ, καὶ αἱ περὶ τέχνης καὶ τεχνιτῶν ἔργαφοι μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων. Εἶνε δὲ ταῦτα αἱ πηγαὶ τῆς ἀρχαιολογίας, ἥτοι οἱ δύο παράγοντες, δι' ὧν ἀνεπτύχθη ἡ ἐπιστήμη τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης.

V

ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΤΕΧΝΗΣ

Οἱ περὶ τέχνης πραγματευθέντες ἀρχαῖοι δὲν ἔγραψαν ἱστορίαν αὐτῆς κατὰ τὴν ἡμετέραν ἔννοιαν, ἀλλ' οἱ μὲν ἐξέθεντο τοὺς ἐν ταῖς τέχναις ἐπικρατοῦντας κανόνας ἢ παρατηρήσεις περὶ ἐξόχων δημιουργημάτων, οἱ δὲ συνήγον βιογραφικὰς περὶ τῶν τεχνιτῶν εἰδήσεις, οἱ δὲ περιέγραφον ἐπιφανῆ καὶ θεὰς ἄξια καλλιτεχνήματα, οἱ δὲ, πολυῖστοι ὄντες, ἠρᾶνίζοντο πολλὰ ἐκ τῶν περὶ τέχνης καὶ τεχνιτῶν συγγραμμάτων καὶ κατέλεγον αὐτὰ ἐν τοῖς ἑαυτῶν βιβλίοις.

Τὰ τῆς πρώτης τῶν τεσσάρων τούτων κατηγοριῶν ἔργα πραγματεύονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῶν οἰκοδομημάτων. Οὕτως ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι βιβλίον περὶ τοῦ ἐν Σάμῳ Ἡραίου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοδώρου καὶ ἕτερον περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἐφεσῆς Ἀρτέμιδος ὑπὸ τὸ τοῦ Χερσίφορος καὶ τοῦ Μεταγέρονος. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔγραψεν ὁ Ἰκτίος καὶ ὁ Καρπίων περὶ τοῦ Παρθενῶνος, ὁ Ἐρμολόγιος περὶ τοῦ ἐν Μαγνησίᾳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ὁ Φίλων περὶ τῆς ἐν Πειραιεὶ σκευοθήκης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Περὶ ἀρχιτεκτονικῆς δὲ καθόλου ἔγραψεν ὁ Φίλων «νέω ποίησιν», καὶ τινες ρωμαῖοι, ἐν οἷς ὁ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου ἀκμάσας ΒΙΤΡΟΒΙΟΣ, οὗτινος τὸ ἐκ δέκα βιβλίων συγκείμενον ἔργον De Architectura περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς. Κύριον

σκοπὸν προῦβάλλετο ὁ συγγραφεὺς νὰ παράσχῃ διὰ τοῦ ἔργου του τούτου ὁδηγὸν πρὸς ἐκτέλεσιν διαφόρων τῆς οἰκοδομικῆς ἔργων, ἐν τούτοις παρεμβάλλει πολλαχούκινα; ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ ἀρχαιοτέρων οἰκοδομημάτων. Ὅτι δὲ περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ μάλιστα περὶ τῆς νεωδομίας, λέγει, καταδεικνύει αὐτὸν ὅλως ἐμπειρικὸν καὶ δὴ καὶ ἐπιπόλαιον, μὴ ὀνηθέντα οὔτε τοὺς περὶ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων γράψαντα; Ἕλληνας ὀρθῶς νὰ ἐννοήσῃ καὶ ἱκανῶς νὰ ἐπωφεληθῇ, οὔτε τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ἑλληνικῶν οἰκοδομημάτων νὰ καταλάβῃ.

Περὶ τῶν ἐτέρων δὲ τεχνῶν ἔγραψεν, περὶ πλαστικῆς μὲν ὁ Πολύκλειτος τὸν καλούμενον «Κανόνα», ἔργον πραγματευόμενον περὶ τῶν ἀναλογιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ οἱ συλλύωνιοι χαλκουργοὶ Ξενοκράτης καὶ Μέναιχος καὶ ὁ Παργαμηνὸς Ἀντίγορος, οἵτινες ἔγραψαν περὶ τῆς ἑαυτῶν τέχνης, περὶ ζωγραφικῆς δὲ ὁ Ἀπελλῆς, ὁ Μελάθιος, ὁ Εὐφράτωρ, ὁ Ἀσκληπιόδωρος καὶ ἄλλοι.

Εἰς τὴν δευτέραν δὲ κατηγορίαν τῶν περὶ τέχνης συγγραφῶν τῶν ἀρχαίων ἀνήκον τὰ ἔργα Ἀδαίου τοῦ ἐκ Μυτιλήνης «περὶ ἀγαλαματοποιῶν», Ἀρτέμιδος «περὶ ζωγράφων» Καλλιξένου «ζωγράφων καὶ ἀδριαντοποιῶν ἀναγραφή» τοῦ γραμματικοῦ Παμφίλου «περὶ γραφικῆς καὶ ζωγράφων ἐνδόξων», καὶ ἄλλων οὐδὲν ὅμως τούτων ἐσώθη ἡμῖν.

Ἡ περιγραφή δὲ ἔργων τῆς τέχνης ἤρξατο κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου, καὶ ἐγένετο κατὰ διαφόρους τρόπους. Οὕτως οἱ ποιηταὶ δι' ἐπιδεικτικῶν ἐκφράσεων ἐπεβάλλοντο νὰ καταδεικνύωσιν ἐν ἐπιγράμμασι τὴν σπουδαίον ἐπιφανῶν καλλιτεχνημάτων, τὸ ἐλαττήριον αὐτῶν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ποιήσαντος τεχνίτου. Κατὰ τὸν αὐτὸν δ' ἐπιδεικτικὸν τρόπον περιέγραφον καὶ οἱ ῥήτορες τῆς 2^{ης} καὶ 3^{ης} Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἔργα τῆς τέχνης, ζητοῦντες οὕτω νὰ ἐπιδεικνύωνται διὰ τῆς μορφῆς τοῦ λόγου καὶ τῆς περὶ τὴν ἀπαγγελίαν δεινότητος αὐτῶν. Ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις ἀνήκουσι πολλὰ ἔργα τοῦ κριτικωτάτου ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ (2^{ος} ἑκατοντ.), καὶ μάλιστα αἱ ὑπὸ τὴν τίτλον «Εἰκόνας» σωζόμεναι ἡμῖν περιγραφαὶ εἰκότων ὑπὸ τῶν δύο ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΩΝ (3^{ος} ἑκατρ.), τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ πρὸς θυγατρὸς ἐγγόνου αὐτοῦ νεωτέρου, αἵτινες δὲν εἶνε φαντασιώδη πλάσματα ὡς ὁ Friederichs ἰσχυρίσθη, ἀλλὰ μᾶλλον ρητορικῶς κωικομημέναι περιγραφαὶ ὄντως ὑπαρχόντων ἔργων, ὡς ὁ Brunn ὑπεστήριξεν. Κατὰ μίμησιν δὲ

τῶν Φιλοστράτων φαίνεται ὅτι ἔγραψε καὶ ὁ ΚΑΛΛΙΣΤΡΑΤΟΣ τὰς ὡσαύτως περιωθεισὰς «ἐκφράσεις ἀγαλαμάτων», ἥτοι περιγραφὴν δεκατεσσάρων ἀγαλαμάτων. Σώζονται δὲ καὶ λόγοι τινὲς τοῦ ΛΙΒΑΝΙΟΥ (4^{ος} ἑκατ. Μ. Χ.) περιγράφοντες καλλιτεχνήματα.

Ἐτερος δὲ τρόπος περιγραφῆς ἔργων τῆς τέχνης εἶνε ὁ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν καλουμένων περιηγητῶν, οἵτινες ἐν πεζῷ λόγῳ περιέγραφον ἀπλῶς ἐξ ἰδίας αὐτοφίας τὰ ἐν χώρᾳ τινὶ περιεργὰ καὶ ἄξια θέας. Οὕτω Διόδωρος Ἀθηναῖος, σύγχρονος τοῦ Θεοφράστου, εἶχε γράψῃ βιβλίον «περὶ μνημάτων». Σπουδαιότερος ὅμως τούτου ἦτο ὁ Πολέμων (200 Π. Χ.), πλεῖστα περὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης βιβλία γράψας, οἷον «περὶ τῆς Ἀθήνησιν ἀκροπόλεως», «περὶ τῶν ἐν τοῖς Προπυλαίοις πινάκων», «περὶ τῶν ἐν Συκιῶν πινάκων» καὶ ἄλλα. Νεώτερος τούτου φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ ἀθηναῖος Ἡλιόδωρος, ὅστις ἔγραψε μέγα ἐκ 15 βιβλίων συγκείμενον ἔργον «περὶ τῆς Ἀθήνησιν ἀκροπόλεως». Κατὰ τὰ μέσα δὲ τῆς 4^{ης} Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἔγραψεν ὁ ἐν Ρώμῃ διατρίβων Ἕλληνας καλλιτέχνης Παισιτέλης βιβλίον περὶ τῶν καθ' ἅπασαν τὴν οἰκουμένην θαυμάζομένων ἔργων τῆς τέχνης. Ἐξ ἀπάντων ὅμως τῶν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης πολυτίμων τούτων ἔργων, περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, πλὴν ἐλαχίστων ἀποσπασμάτων τοῦ Πιλέμυτος, μόνον ἡ εἰς δέκα βιβλία διηρημένη καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀντωνίων (160 - 180 Μ. Χ.) γραφεῖσα Ἑλλάδος περιήγησις τοῦ ἐκ Σιπύλου τῆς Μαγνησίας ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ, ὅστις περιηγήθεισιν τὴν Ἑλλάδα κατέγραψεν ἐν ἀτέχνῳ καὶ ἡμελημένῳ λόγῳ ὅ,τι ἰδίῳις ὄμμασιν ἔβλεπε καὶ πρὸ ἄλλων ἤκουε. Περὶ τῆς καλλιτεχνικῆς τῶν ἔργων τῆς τέχνης ἀξίας δὲν εἶχε ἐνδιαφέρον ὁ Πausanias, ἀλλὰ, ζηλωτῆς ὢν τῆς ἀρχαιογνωσίας καὶ τῆς μεμακρυσμένης ἀρχαιότητος, ἠσχολεῖτο κυρίως περὶ τὰ ἀρχαῖα τῆς τέχνης ἔργα καὶ ταῦτα ἐξήταζεν οὐχὶ ὑπὸ τεχνικῆν ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ μυθολογικῆν καὶ ἱστορικῆν ἔποψιν· ὅσα δὲ παρὰ τῶν ἐρμηνευτῶν καὶ παρ' ἄλλων ἐν γένει ἤκουεν, εὐχερῶς καὶ ἀβασανίστως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπεδέχετο, ἐν ᾧ πρὸς τούτοις δὲν φαίνεται πανταχοῦ ἀκριβῆς παρατηρητῆς καὶ ἐρευνητῆς; ἐν ἐκείνοις, ἅτινα αὐτὸς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως περιγράφει. Καὶ ὅμως τὸ ἔργον αὐτοῦ, καίπερ τοιαύτας ἀτελείας ἔχον, ἐλλείψει ἐτέρων εἶνε πολῦτιμον διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιωτάτην πηγὴν τῶν περὶ τῶν μνημείων τῆς τέχνης γνώσεων ἡμῶν.

Εἰς τοὺς ἐρασισταῖς δὲ ἀνήκουσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ

ΠΑΙΝΙΟΣ (72 Μ. Χ.), ὅστις ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ *Historia naturalis* ἰκανὰ ἐκτίθησιν ἐν πέντε βιβλίοις (33—37) περὶ Πλαστικῆς, Τορευτικῆς καὶ Γραφικῆς, συναγαγὼν αὐτὰ ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ περὶ ἔργων τῆς τέχνης, καὶ τεχνιτῶν γραψάντων, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονεύθεντος ἔργου τοῦ Πασιτέλου.

Τοσαῦτα περὶ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων νῦν δὲ μεταβαίνομεν εἰς αὐτὰ τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης.

VI

ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ
ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ.

Οἱ χριστιανοὶ βδελυσσόμενοι τὴν ἀρχαίαν τέχνην ἐξέπεμπον ἀνάκαθεν ἀναθέματα κατὰ τῶν μνημείων αὐτῆς. Αὐτὴ δ' ἡ ἰκανότης, ἣν οἱ Ἕλληνες ἀνέπτυξαν ἐν τῇ ἐξεργασίᾳ τῶν ἔργων τούτων, ἐξελαμβάνετο ὑπ' αὐτῶν ὡς ἀπαίσιόν τι, καὶ ρητῶς ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἡ ἐξάσκησις τοιαύτης τέχνης, ἣτις ἐπισκοπίζει καὶ ἐξαπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους. Φοβεράν ὅμως φρίκην ἠσθάνοντο οὗτοι κατὰ τῶν μνημείων τῆς τέχνης, διότι ἐπίστευον ὅτι ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἀγάλμασι κατέκει ο Σατανᾶς· ἐκ τούτου δὲ ἡ καταστροφή αὐτῶν ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἦτο ἔργον εὐσεβῆς συγχρόνως ὅμως καὶ γενναῖον, διότι δὲν ἦτο εὐκολόν νά θραύη τις τὴν κεφαλήν, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τοῦ διαβόλου. Χρονολογεῖται δὲ ἡ καταστροφή αὕτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ὅτε οἱ βωμοὶ τῶν θεῶν ἐγκατελείποντο καὶ οἱ τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἱερεῖς ἐλίμωττον τῆς πείνης, οἱ ναοὶ ἐπιπτον καὶ πολλοὶ μετεβάλλοντο εἰς ἐκκλησίας, ὁ μεταλλικὸς δ' αὐτῶν κόσμος ἀφηρπάζετο καὶ συνέβαλλε πρὸς διακόσμησην τῶν χριστιανικῶν ναῶν, ἐν ᾧ τὰ ἀγάλματα τὰ μὲν κατεστρέφοντο, τὰ δὲ μετεκομίζοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπεκόσμουσαν τὰ οἰκοδομήματα τῆς νέας Ρώμης. Καὶ ἀνεχαίτισε μὲν τὴν καταστροφήν ταύτην Ἰουλιανὸς ὁ παραβίτης, δὲν κατάρθρωσεν ὅμως νά ἐξασφαλίσῃ τὴν σωτηρίαν τῶν ὑπολειπομένων ἀριστουργημάτων τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας, ἅτινα δεινὴν ὑπέσθησαν καταστροφήν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐπομένων αὐτοκρατόρων, καὶ μάλιστα Θεοδοσίου τοῦ Α' καὶ τοῦ Β', ὅστις ἐπανειλημμένως ἐξέδιδε διατάγματα δρίζοντα τὴν πανταχοῦ τοῦ κράτους καταστροφήν τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ τὴν ἐξάγνησιν τῶν μεμολυσμέ-

νων ἐκείνων τόπων, ἐνθα οὗτοι ἴσταντο, διὰ τῆς ἐπιθέσεως σταυρῶν. Τότε οἱ ἐπίσκοποι ἐνεθάρρουν τοὺς πιστοὺς καὶ ἀπέστειλλον αὐτοὺς κατὰ ομάδας, ἵνα περιέρχωνται τὰς ἐπαρχίας καὶ κατασυντρίβωσι τοὺς ἀρχαίους θεοὺς. Καὶ αὐτοὶ οἱ πρῶτοι ἐστειλλον στίφη μοναχῶν καὶ μισθοφόρων πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον. Ἀπετελοῦντο δὲ καὶ ἱερὰ τάγματα φανατικῶν μοναχῶν, οἵτινες, μὴ ἀρκούμενοι νά καταβάλλωσι τὸν διάβολον μόνον διὰ τῆς νηστείας, ἀνελάμβανον καὶ τὸν ἐπικίνδυνον τοῦτον ἀγῶνα καὶ ἔσπευδον νά συντρίβωσι τὴν κεφαλήν αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ πελέκεως. Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Ὁνῶρος ἐξέδιδε τὸ Δ' διάταγμα πρὸς καταστροφήν τῶν ὑπολειπομένων ἔργων τῆς ἀρχαίας θρησκείας.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει, ἡ Ρώμη τὰ ἔργα τῆς τέχνης ἦσαν λίαν σεβαστά· ὑπῆρχε μάλιστα ἐνταῦθα καὶ ἀρχὴ τις «centurio nilentium rerum» ἣτις ἦτο ἐπιτετραμμένη τὴν ἐπιμέλειαν τῶν μνημείων τῆς πόλεως. Ὅ,τι ὅμως κατάρθρωσεν ἐν Βυζαντίῳ οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ ἐπίσκοποι, τοῦτο ἔπραξαν ἐνταῦθα κατὰ μέγα μέρος οἱ βάρβαροι, καὶ ἰδίως οἱ Γότθοι καὶ οἱ Βάνδαλοι, οἱ τὴν πόλιν πολλακίς λεηλατήσαντες καὶ τι ἐγκαλλωπίσματα αὐτῆς συντρίψαντες καὶ καταστρέψαντες. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῶν χρόνων Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἦτο εἰσέτι ἡ Ρώμη πλήρης μνημείων καὶ μάλιστα ἀγαλμάτων.

Οὕτως εἶχον τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὅτε γενικὴ βροχάρότης ἐπεκράτησεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἤρξατο ἡ ζοφερὰ νύξ τοῦ Μεσαιῶνος, καθ' ἣν ἡ βυζαντινὴ τέχνη, ἀναπτυσθεῖσα πλέον καὶ διαμορφωθείσα, ἐπεξετάθη καθ' ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν χρόνον.

VII

ΩΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΕΧΝΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ
ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Ἰσχυρίσθησάν τινες ὅτι ἡ βυζαντινὴ τέχνη ἦτο ἡ γέφυρα δι' ἣς ἡ κλασικὴ τέχνη μετέβη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων εἰς τοὺς νεωτέρους, δι' ἣς δηλ. ἀνεγεννήθησαν αἱ τέχναι κατὰ τὴν 15^{ην} ἑκατονταετηρίδα. Ἀλλ' ἡ βυζαντινὴ τέχνη, οὕσα τυπικὴ καὶ βαδίζουσα πάντοτε κατὰ ἱερατικούς κανόνας, ἦτο ἡ ἀρνησις πάσης καλλιτεχνικῆς προόδου, διότι πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης δεόν πρὸ παντὸς ἄλλου οἱ τεχνῖται νά εἶνε ἐλεύθεροι καὶ ὑπ' οὐδενὸς κανόνος νά δεσμεύονται. Ἡ ἀναγέννησις τῶν τεχνῶν ἐγένετο

δυνατὴ, ἀφοῦ κατέπεσεν ἡ γέφυρα τοῦ βυζαντινισμοῦ καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀνηγέρθη ἑτέρα γέφυρα, ἡ τῆς γοθικῆς τέχνης, δι' ἣς τὰ γερμανικὰ ἔθνη ἐξυπνήσαντα ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ ληθάργου ἐπατάξαντο κατὰ τὴν 12^{ην} ἑκατονταετηρίδα τὴν ἐκ παρὰδύσεως καθιερωμένην τέχνην, καὶ ἀφειθέτα ἐλεύθερα ἐπειρῶντο νά ἀναπτύξωσιν ἰδίαν τέχνην. Καὶ ναὶ μὲν αἱ ἀπόπειραι αὗται ἀπέβησαν ἐν πολλοῖς μάταιαι, ἀλλ' ἐκ τῆς χειραφετήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος παρήχθη ἐλπίς, βελτίονος μέλλοντος, ἣτις καὶ ἐπραγματοποιήθη εὐθύς ὡς ἐπέστη ὁ χρόνος καὶ εὐρέθη ὁ κατάλληλος παιδαγωγός.

Ὅτε δηλ. οἱ κάτοικοι τῆς Πίζης ὠκοδόμησαν τὸν ἐπισκοπικὸν αὐτῶν ναόν, ἐνετείχισαν πρὸς κόσμον ἀρχαῖά τινα ἀνάγλυφα, ἐνοῖς σαρκοφάγον εἰκονίζοντα τὸν μύθον τοῦ Ἰππολύτου καὶ τῆς Φαίδρας. Ἐκ τῆς καλλιτεχνικῆς δ' ἀξίας τοῦ ἔργου τούτου θαμβωθεὶς ὁ γλύπτης Νικόλαος Πιζάνος ἔθετο αὐτὸν ὑπογραμμὸν τῶν ἔργων του, καὶ οὕτως ἡ ἀρχαία τέχνη, ἀναφανείσα ἐν ἀπάσῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτῆς, ἔδωκε τὴν πρῶτην ὄθησιν πρὸς τὴν ἀναγέννησιν τῶν τεχνῶν.

VIII

ΣΠΟΥΔΑΙ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗ-
ΜΟΝΙΚΗ ΑΝΑΗΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΛΟΓΙΑΣ

Μετὰ τὴν ἀναγέννησιν ταύτην τὰ ἀρχαῖα καλλιτεχνήματα διήγειραν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἐγένοντο ὑποκείμενον ἐνδελεχῶν σπουδῶν κατὰ τὴν 15^{ην} καὶ 16^{ην} ἑκατονταετηρίδα. Αἱ σπουδαὶ ὅμως αὗται ἦσαν πρακτικαί, καθότι ἐγίνοντο ὑπὸ τεχνιτῶν, οἵτινες ἐσπούδαζον αὐτὰ μόνον ἵνα μορφώωσιν ἑαυτοὺς καλλιτεχνικῶς καὶ οὕτως ἀναπτύσωσι τελειότερον τὴν τέχνην. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐνηργεῦντο πολλαχοῦ τῆς Ἰταλίας ἀνασκαφαὶ καὶ ἐξήγοντο ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς πληθὺς ἀριστοτεχνημάτων, ἅπερ μετὰ ζήλου *suréléger*, καὶ δι' ἐξόχων καλλιτεχνῶν τὰ ἠκρωτηριασμένα *suppléroun*, οἱ προύχοντες καὶ μάλιστα οἱ Πάππαι, αἱ ἀείποτε ἐπὶ φιλοκαλίᾳ διακρίθεντες. Οὕτω δὲ ἐσχηματίσθησαν τὰ πρῶτα Μουσεῖα καὶ αἱ συλλογαὶ ἀρχαίων ἔργων.

Τὸν καλλιτεχνικὸν τούτον ἐνθουσιασμὸν διεδέξατο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος σχολαστικὴ τις καὶ ταπεινὴ σπουδὴ τῶν μνημείων τῆς τέχνης, ἐξ ἣς ἡ ἱστορία [τῆς Καλλιτεχνικῆς μικρὰν ὠφέλειαν ἐπορίσατο. Τὰ μνημεῖα δηλ. τῆς τέχνης μετεχειρίζοντο ὡς βοήθητικά μέσα πρὸς μονομερῆ καὶ ἐπιπόλαιον γνῶσιν τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων. Τοιούτων σπουδῶν προῖον εἶνε τὸ δεκάτομον ἔργον τοῦ

Βερνάρδου *Montfaucon* «L' Antiquité expliquée et représentée en figures» ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1719. Καὶ πρὸς ἐραρνεῖαν δὲ τῶν συγγραφέων, καὶ ἰδίως τῶν ποιητῶν, μετεχειρίζοντο τὰ ἀρχαῖα ἔργα, ὡσπερ ὁ ἄγγλος *Spence*, ὅστις ἐξέδωκε βιβλίον ἐπονομαζόμενον «Polymetis or enquiry concerning the agreements between wthe works of the Roman poets and the remains of the ancient artists.» Τὸ σπουδαιότερον βιβλίον τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ Fr. Junius (François Dujon) ἐκδοθεὶς κατάλογος τῶν τεχνιτῶν «catalogus artificum» (Amsterdam. 1694.) ὅστις καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος εἶχεν ἀξίαν. Ἀπὸ τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος ἐγένετο καὶ ἡ Ἑλλάς γνωστὴ τοῖς ἐν τῇ ἐσπερίᾳ ὑπὸ τοῦ γάλλου *Jacques Spon* καὶ τοῦ ἄγγλου *George Wheler*. οἵτινες πρῶτοι ἐταξείδευσαν ἐνταῦθα τὸ 1676. Τότε καὶ ὁ Μαρκίσσιος *de Nointel*, γάλλος πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπεσκεψθῆ τὰς Ἀθήνας, μικρὴν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν δύο ρηθέντων περιηγητῶν, καὶ διέταξε τὸν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ ζωγράφου Ἰακώβου *Carrey* νά σχεδιογραφήσῃ τὰ ἔργα τοῦ Παρθενῶνος. Τὰ σχεδιογραφήματα ταῦτα εὐρίσκονται νῦν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, καὶ εἶνε μὲν ἀτελῆ ἀλλ' ἰκανῶς σπουδαῖα πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἔργων τῶν ἀετιμάτων, διότι μετ' ὀλίγον (1720) μέγα μέρος τοῦ Παρθενῶνος κατεστράφη ἐντελῶς κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ ἔργα τῆς τέχνης ἐγίνοντο ὑποκείμενον ἐπιστημονικῆς πραγματείας μόνον κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 18^{ης} ἑκατονταετηρίδος, ἀφ' οὗ ἀνεκαλύφθησαν πρῶτον τὸ Ἐρκουλάνον (1872) καὶ ἡ Πομπηία (1748), καὶ ἠνεφύχθη οὕτω ἀνεξάντλητος πηγή καὶ μέγας θησαυρὸς ἀρχαίων ἔργων. Πρόδρομος δὲ τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης πραγματείας ἐγένετο ὁ βαρῶνος *Caglius* (1692—1765), ὅστις πρῶτος ἐξήτασε καὶ ἠρμήνευσε καλλιτεχνικῶς τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἐπιδειξάς ἐν τῷ ἐξόχῳ αὐτοῦ συγγράμματι *Recueil d' antiquités Egyptiennes, Etrusques Grecques et Romaines* (Paris 1752), κρίσιν ἀσφαλῆ καὶ αἰσθημα εὐγενές.

Ἡ συστηματικὴ ὅμως ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐπεφυλάσσετο εἰς γερμανικὴν βαθύνοιαν, φιλοκαλίαν καὶ ἐνθουσιασμὸν, εἰς τὰ τρία ἐκεῖνα προσόντα, ἅτινα συνηθώθησαν ἐν τῷ οὐίῳ πτωχοῦ ὑποδύματοποιοῦ, ἐν τῷ ΙΩΑΝΝΗ ΒΙΓΚΕΛΜΑΝ (1717—1868). Διὰ τοῦ διαπρεποῦς συγγραμματος αὐτοῦ *ιστορία τῆς ἀρχαίας τέχνης*

(Geschichte der Kunst des Alterthums; Dresden 1768) ἔθηκε τὰ θεμέλια τῆς ἐπιστήμης ὁ Βίγκελμαν, ἐξετάσας τὴν τέχνην οὐχὶ ἀσυναρτήτως ἀλλ' ὡς ὅλον τι καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν βίον τῶν ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ καταδείξας οὕτω τοὺς διαφορὰς βιβλίους τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς. Ἐκ τοιαύτης δὲ ἀρχῆς καὶ ἐρεύνης δρῶμενος ἐξέδωκεν ὕστερον καὶ τὸ *Monumenti antichi inediti* (Roma 1767), ἔνθα προῦβάλλετο νὰ καταστήσῃ προσιτωτέρως τοῖς Ἰταλοῖς τὰς περὶ τὴν ἀρχαίαν τέχνην θεωρίας καὶ κρίσεις αὐτοῦ καὶ νὰ καταδείξῃ τὴν πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀρχαίων μνημείων κατάλληλον μέθον.

Μετὰ πενήτηκονταετῆ δὲ βίον, οὐτινος τὰ μὲν πρῶτα ἔτη ἦσαν πλήρη πικρίας, πενίας καὶ κακουχιῶν τὰ δὲ τελευταῖα πλήρη δόξης, ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐπιστημονικῆς δημιουργίας, ἐδολορονήθη ὁ Βίγκελμαν ἐν Τεργέστη. Τότε ἔγραψεν ὁ ἐξοχος ἀνὴρ τῆς Γερμανίας Goethe τάδε: «Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δέον νὰ μακαρίζωμεν αὐτόν, ὅτι ἐκ τοῦ ὕψους τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἀνῆλθεν εἰς τὸν τόπον τῶν μικρῶν, ὅτι μικρὸς τρόμος καὶ βραχὺς πόνος ἀπήγαγον αὐτόν ἐκ τῶν ζώντων. Δὲν ἤσθάνθη τὸ ἄχθος τοῦ γήρατος οὔτε τὴν χαλάρωσιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἔζησεν ὡς ἀνὴρ καὶ πλήρης ἀνὴρ ἀπῆλθεν. Οὕτω δὲ ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἐπιγιγνομένων θέλει παρίστασθαι πάντοτε ὡς δημιουργῶν καὶ ἀκμαίας τὰς δυνάμεις ἔχων, διότι ἐν τῇ μορφῇ, ἐν ἣ ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλείπει τὴν γῆν, ἐν αὐτῇ ταύτῃ διατρέχει καὶ ἐν τῇ χώρῃ τῶν ψυχῶν. Ὁ πρόωρος δ' αὐτοῦ θάνατος ἐγένετο καὶ ἐπ' ἀγαθῶ ἡμῶν, διότι ἐκ τοῦ τάφου του ἐνδυναμόνει ἡμᾶς ἡ πνοὴ τῆς δυνάμεώς του καὶ διεγείρει ἐν ἡμῖν ἰσχυροτάτην ὁρμήν, εἰς τὸ νὰ συνεχίζωμεν διὰ παντὸς ἐκεῖνο, οὐτινος αὐτὸς ἤρξατο», *Goeth: Winckelmann und sein Jahrhundert* σελ. 439)

Καὶ τῶνόντι οἱ τε σύγχρονοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Βίγκελμαν ἀνέλαβον ἅπαντες τὴν ἐξακολούθησιν καὶ ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἰδρυτὴς ἐπιστήμης τινὸς εἰς τισσοῦτον βαθμὸν, ὅσον ὁ ἀνὴρ οὗτος. Ἐκτοτε ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας τέχνης κατέλαβε θέσιν ἐν τοῖς Πανεπιστημιακοῖς μαθήμασι, τοῦ *Heyne* (1729—1812) διδάξαντος τὸ πρῶτον ἀρχαιολογίαν τῆς τέχνης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης, ἐν ᾧ οἱ ὑψίστοι ἀνδρες τῆς γερμανικῆς φιλολογίας, οἷον ὁ Lessing, Herder καὶ Goethe ἔστρεφον ἰδιαζόμενος τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὴν τέχνην καθόλου καὶ κυ-

ρίως εἰς τὴν τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν, καὶ πολὺ συνέβαλλον πρὸς ὀρθὴν κατάληψιν αὐτῆς. Ἐτεροι δὲ ἄνδρες, καλλιτέχναι, ἀρχαιολόγοι, ἐρασταὶ τῆς τέχνης καὶ λόγιοι, ἐπισκεπτόμενοι τὴν Ἑλλάδα ἐσπούδαζον καὶ ἐδημοσίευσαν τὰ ἐν αὐτῇ σωζόμενα μνημεῖα. Ἐν τούτῳ δὲ πρωτηγωνίστησαν μάλιστα οἱ ἄγγλοι, οἷον οἱ ἀρχιτέκτονοι *Stuart* καὶ *Revett* (*Antiquities of Athens* 1762, 1787, 1894 καὶ 1816) καὶ ἡ *society of dilettanti*, ἣτις ἀπέστειλε τρεῖς ἀνδρας, τὸν λόγιον *Chandler*, τὸν ἀρχιτέκτονα *Revett* καὶ τὸν ζωγράφον *Pars*, ἵνα περιέλθωσι τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐξερευνήσωσι τὰ ὑπολειπόμενα μνημεῖα τῆς τέχνης: (*Ionian antiquities* 1769 1797, καὶ *Unedited antiquities of Attica* 1817). Ἐνῶ δὲ οἱ λόγιοι οὗτοι ἐποίουν τὰ ἑλληνικὰ ἔργα προσιτὰ τοῖς ἐν τῇ ἐσπερίᾳ δι' ἀπεικονήσεων καὶ δημοσιεύσεων, ὁ Λόρδος *Elgin*, ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπέσπασε τὰ μεγαλοπρεπῆ ἔργα τοῦ Παρθενῶος καὶ μετήνεγκεν αὐτὰ εἰς Ἀθῆνας, ἔνθα διήγειραν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν ἐν Εὐρώπῃ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Ὀλίγω δ' ὕστερον ἐταίρια λογίων Ἀγγλῶν, Δανῶν καὶ Γερμανῶν ἐνήργησαν, ἐν ἔτει 1811 καὶ 1812, κοινᾶς δαπάναις ἀνασκαφῆς ἐν Αἰγίνῃ καὶ Φιγαλίᾳ, καὶ ἐξήγαγον ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς τὰ περίφημα Αἰγιναιῖα ἀγάλματα, τὰ ἐπικοσμοῦντα σήμερον τὸ Μοσεῖον τοῦ Μονάχου, καὶ τὰ ἐν τῷ Βρετανικῷ Μοσεῖῳ εὐρισκόμενα ἀνάγλυφα τῆς ζωοφόρου τοῦ ἐν Φιγαλίᾳ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τοσαύτη δ' ἐπισώρευσις ὕλικου ἐπήνεγκε μεγάλην ἑξαρσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν σπουδῶν καὶ κατέστησε καταφανῆ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἔργου τοῦ Βίγκελμαν. Τοῦτο δὲ ἀνέλαβεν ὁ Θεῖσιος ἐν τρισὶ διατριβαῖς, *Ueber die Epochen der bildenden Kunst unter der Griechen* (1816, 1819 καὶ 1825 ἅπασαι μετὰ προσθηκῶν ἐν ἔτει 1829), ὁρῶμενος τὸ μὲν ἐκ τῶν ἀνακλυφθέντων νέων μνημείων, τὸ δὲ ἐκ τῶν σωζομένων περὶ τέχνης καὶ τεχνιτῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων, ἃς πρῶτος οὗτος προσηκόντως ἐθασάνισε. Τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης διακεῖ ὁ Θεῖσιος εἰς τρεῖς περιόδους, ὧν ἡ πρώτη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς 50 Ὀλ. Ἐν τῇ ἐπιόδῳ ταύτῃ ἡ τέχνη, κατ' αὐτόν, ἦτις μετηνέχθη εἰς Ἑλλάδα ἐξ Αἰγύπτου καὶ Ἀσίας, διατελεῖ ἐν στασιμότητι, καθότι ὡσπερ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἐπεκράτησε καὶ ἐν Ἑλλάδι ἰσχυρὸς τις κανὼν, καθ' ὃν οἱ τεχνῖται εἰργάζοντο. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος τοῦ

Θεῖσιου ἤγειρε μέγαν πίταγον ἐν τοῖς ἀρχαιολόγοις καὶ ἐντεῦθεν διηρέθησαν οὗτοι εἰς δύο μερίδας, ὧν οἱ μὲν ὑπεστήριζον τὰς θεωρίας τοῦ Θεῖσιου καὶ ὀνομάσθησαν ἐξωτερικοὶ καὶ ἐξωτερίζοντες, οἱ δὲ κατεπολέουν αὐτά. Ἐν τοῖς τελευταίοις διέπρεπεν ὁ *Müller*, ὅστις δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Θεῖσιου καὶ διὰ τοῦ ἐξαίρετου ἐργειδίου τῆς ἀρχαιολογίας τῆς τέχνης, *Handbuch der archaeologie der Kunst*: 1830 ἔκδ. 1838, γ' μ. ἐτὰ προσθηκῶν ὑπὸ *Welcker* 1848) ἔθηκε τὰς βάσεις ἐπιστημονικώτερας πραγματείας τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τὰς θεωρίας τοῦ Μυλλέρου παρηκολούθησαν ἐν πολλοῖς καὶ οἱ ἐπιφανεῖς ἀρχαιολόγοι *Welcker*, *Jahn* καὶ *Gerhard*. Τελευταῖον δὲ ὁ *Erriehs Brunn*, νῦν καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου, ἐξέδωκε κριτικώτατον σύγγραμμα περὶ τῶν ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν, *Geschichte der griech. Künstler*: 1853 καὶ 1859), δι' οὗ νέαν ἔδωκεν ὠθησιν εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς σπουδὰς, ἄριστα ἀναπτύξας τὸ κριτικὸν τῆς ἐπιστήμης μέρος καὶ τὰς τῶν ἀρχαίων περὶ τέχνης καὶ τεχνιτῶν μαρτυρίας βρασιάντας καὶ ἐρμηνεύσας. Τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ *Brunn* ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῶν μέχρι τοῦδε ἀρχαιολογικῶν σπουδῶν, αἵτινες πολὺ ἐπεκτείνονται καὶ ἐξαιρούνται δι' ἐργασιῶν αὐτοῦ τε καὶ ἐτέρων ἀρχαιολόγων, οἷον τοῦ *Overbeck* καθηγητοῦ ἐν Λειψίᾳ, τοῦ *Conze*, διευθυντοῦ τοῦ Βερολινῶ Μοσεῖου τῶν ἐκμαγείων, τοῦ *Renndorf* καθηγητοῦ ἐν Βιέννῃ, τοῦ *Michaelis* καθηγητοῦ ἐν Στρασβούργῳ, τοῦ *Erdéστου Κουρτίου*, καθηγητοῦ ἐν Βερολίῳ, καὶ ἄλλων. Τούτοις δὲ προσθετέον ἐν Γαλλίᾳ μὲν τὸν *Γεώργιον Perrot*, καθηγητὴν τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῇ Σορβόννῃ, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ τὸν *Newton*, διευθυντὴν τοῦ βρετανικοῦ Μοσεῖου, καὶ ἐτέρους.

Κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ δεκαετηρίδα, γενομένων ἀνασκαφῶν πολλαχού τῆς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα ἐν Ὀλυμπίᾳ, πολύτιμα ἔργα ἐξήχθησαν ἐκ τῶν κόλπων τῆς γῆς, ἅτινα μεγάλην ἑξαρσιν ἐπιφέρουσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης πολλὰ κεφάλαια αὐτῆς συμπληροῦντα καὶ ὅλως νέα διδάγματα ἡμᾶς διδάσκοντα.

ΕΡΝΕΣΤΟΥ ΛΕΓΟΥΒΕ

Ἡ ΣΥΖΥΓΟΣ

Ἡ σύζυγος εἶνε ὁ γάμος. Τὸ θέμα εἶνε μέγα,

ὥστε δὲν σκεπτόμεθα νὰ περιλάβωμεν αὐτὸ ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει τοῦ ἐνταῦθα μόνον ἐν αὐτοῦ μέρος, κεφαλαῖωδες, θὰ τίξωμεν: τὴν ἐξουσίαν τοῦ συζύγου.

Προκειμένου περὶ βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν θυγατέρων, οἱ πατέρες εἶνε ὑπὲρ αὐτῆς, προκειμένου ὅμως περὶ ἐπεκτάσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς συζύγου, ὅλοι οἱ σύζυγοι κηρύττονται κατ' αὐτῆς.

Ἐν τούτοις εἰς αὐτοὺς ἀποτείνομαι σήμερον, αὐτοὺς θέλω νὰ πείσω περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συζυγικοῦ κώδικος.

Ἡ ἐξουσία τοῦ συζύγου εἶνε διττή: Ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ ἐπὶ τῆς περιουσίας.

Ἡ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἐξουσία περιελάμβανεν ἄλλοτε καὶ τὸ δικαίωμα τῆς τιμωρίας. Μεσαιωνικὸς νόμος, ὃν ἀναφέρει ὁ *Beaumanoir* λέγει: ὁ σύζυγος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ξυλιζῇ τὴν σύζυγον, ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς μετριότητος. Τὰ ἔθνη κατήργησαν τὸν νόμον τοῦτον ἐν ταῖς ἀνωτέροις τάξεσι. Πλὴν ὁ πολὺς λαὸς ἐκτελεῖ ἔτι αὐτόν, ἀθετῶν μάλιστα τὸν ὄρον. Εὐτυχῶς, σήμερον ἐγένετο μικρὰ πρόοδος ἡ γυνὴ ἀποδίδει τὰ ἴσα, ὁσάκις ὁ σύζυγος ἐκτελεῖ τὸν νόμον.

Ἐν τούτοις ἐνθυμοῦμαι ἀμαξοδηγόν τινα, ὅστις δεικνύων μοι τὴν μαστιγὰ του ἔλεγέ ποτε:

«Ἰδοὺ τὸ ὄργανον τῆς εἰρήνης τοῦ οἴκου μου!— Δέρετε τὴν σύζυγόν σας τὸν ἠρώτησα;»

— Πῶς; ὅχι; ὅταν ὁ ἵππος δὲν θέλει νὰ περιπατήσῃ, δὲν τὸν δέρω;— Ἀλλὰ δὲν δύνασαι νὰ συγχρίνης τὴν σύζυγον πρὸς τὸν ἵππον σου. — Ὅχι ἀληθῶς, διότι εἶναι πείσμων πλειότερον ἐκεῖνου. — Ἀδιάφορον τὸ πείσμα, εἶναι ὅμως ἀνανδρία νὰ ὀργίζηται τις κατὰ γυναικός.— Ἄ! Κύριέ μου, τὴν δέρω, ἀλλὰ δὲν ὀργίζομαι,

Λοιπὸν! θὰ πιστεύσητε, ὅτι τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν ἔδωκεν ὁ *Σενέκας* εἰς φίλον του καταγεηροῦντα αὐτοῦ, ὅτι ὀργίζετο κατὰ τῶν δούλων; Εἶνε ἀληθέστατον, ὅτι παντὸς δεσποτισμοῦ εἶναι δύο θύματα, ὁ δούλος σωζόμενος καὶ ὁ κύριος διαφθειρόμενος.

Ἐρχεται ἔπειτα ἡ ἐπὶ τῆς περιουσίας ἐξουσία, ἔνθα εὐρηται τὸ ριζικώτερον κακόν, καθ' οὗ πρέπει νὰ κατασχύσῃ ἡ πρόοδος.

Ἄς ἐνοηθῶμεν; ἡ διοίκησις τῆς οἰκογενείας ἔχει προφανεῖς ἀνάγκας διοικητικῆς ἐξουσίας. Ἀφιερμένη ἡ οἰκογένεια εἰς δύο ἀντιθέτους ἐξουσίας, ὁμολογῶ ὅτι καταστρέφεται, ἔχει ἀνάγκην βασιλέως καὶ παραδέχομαι ὡς τοιοῦτον τὸν σύζυγον. Πλὴν εἶνε ἀπόλυτος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ μονάρχου ἡ συνταγματικὸς βασιλεὺς;

Ἡ ἐξουσία σήμεραν ἔχει ἄλλην ἢ τὴν τοῦ παρελθόντος βίας. Πᾶσα ἐξουσία, εἴτε κοινωνική, εἴτε οἰκογενειακή, εἴτε πολιτική, ἔχει λόγον ὑπάρξεως, οὐχὶ ἐν τῷ συμφέροντι τοῦ κατέχοντος αὐτήν, ἀλλ' ἐν τῷ συμφέροντι τοῦ ὑφισταμένου αὐτήν. Ἡ συζυγική ἐξουσία ὑπάγεται εἰς τὸν νόμον τοῦτον· τὸ δίκαιον καταργεῖται καὶ διὰ τὸν σύζυγον ὡς καὶ διὰ θεῖον τοὺς βασιλεῖς. Ὁ στίχος τοῦ Μολιέρ.

Du côté de la barbe est la toute puissance

δὲν ἐφαρμόζεται σήμεραν. Ἀνάγκη ὁ σύζυγος καὶ τὸ νὰ πρὸσθήσῃ εἰς τὸν πώγωνά του αὐτόν· καὶ τὸ καὶ τοῦτο εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ὁ κοινὸς νοῦς καὶ ἡ ἀγαθοεργία. Ἡ ἐξουσία τότε μόνον εἶναι νόμιμος, ὅταν εἶναι ὠφέλιμος· εἶνε δ' ὠφέλιμος ὑπὸ δύο μόνον ὅροις, τὸν τοῦ ἐλέγχου καὶ τὸν τοῦ περιορισμοῦ.

Λοιπὸν συμβουλευθῶμεν τὸν κώδικα ὅπως ἀσφαλέςτερον κρίνωμεν περὶ τῶν πραγμάτων. Ἡ κοινωνικοπολιτικὴ εἶναι, ὡς γνωστόν, σύστημα παγκόσμιον ἐν τῇ περιουσίᾳ τῶν συζύγων. Τί λέγει ὁ κώδικς;

«Ἐν τῇ κοινοκτημοσύνῃ εἰς τὸν ἄνδρα ἀνήκει ἡ διαχείρισις τῆς ἰδιαιτέρας περιουσίας τῆς γυναικός. Δύναται νὰ πωλήσῃ τὰ ἀκίνητα τῆς περιουσίας τῆς γυναικός ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς. Δύναται νὰ πωλήσῃ καὶ ἔτι νὰ δωρήσῃ τὰ κίνητά».

Ἴδου πράγματι ἐξουσία πλήρης, ἀπόλυτος ἐντελῶς. Ποῦ τὸ συμβούλιον; Ποῦ ὁ ἐλεγχος; .. Ἐν ὁ σύζυγος ἦναι ἀνίκανος... διότι ἵπάρχουσι κατ'ἀνίκανους σύζυγοι· ἐν ἦναι ἄσματος, ἂν εἰς χεῖράς του διακινδυνεύῃ ἡ κοινὴ περιουσία, ἡ γυνή, ἡ συνέταρος αὐτοῦ, ἔχει δικαίωμα ἐπικρὸς ἀναστολῆς τοῦ κινδύνου; Δύναται νὰ προλάβῃ τὸ κακόν, νὰ τὸ σταματήσῃ; Ὅχι· οὔτε ὄρις, οὔτε ἐλεγχον ἀναγκωρίζει ἡ διοικητικὴ τοῦ συζύγου ἐξουσία.

Ὁ νόμος, ἀληθῶς, ἐπιτρέπει τῇ συζύγῳ νὰ ζητήσῃ διὰ τῶν δικαστηρίων διαχωρισμὸν περιουσίας, ἐν περιπτώσει φάυλης διοικήσεως τοῦ συζύγου. Πλὴν γνωρίζει αὕτη τὴν διοίκησιν:

Μήπως ἡ ἀποκλειστικότης, ἢ τὸ κακὸν καθιερωθὲν δὲν ἐμποδίζει τὴν ἀνίχνευσιν αὐτοῦ; Μήπως δὲν συμβαίνει νὰ γίνηται γνωστὴ τῇ συζύγῳ ἡ καταστροφή τῆς, ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν τῆς καταστροφῆς;

Τὸ σύστημα δὲ τοῦτο τῆς γενικῆς παντοδυναμίας ἀκολουθοῦσι μυρία παιδικὰ καὶ ἀπελπιστικά καὶ τυραννία. Ἡ γυνὴ δὲν δύναται ἄνευ ἀδείας τοῦ συζύγου τῆς νὰ καταθέσῃ οὐδ' ὄβολον παρὰ τραπεζίτη· νὰ κατέχῃ συνάλλαγμα ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ συζύγου, νὰ ἀγοράτῃ ὁμολογίαν ἢ μετοχὴν ὁ ἄ-

νευ ἀδείας τοῦ συζύγου νὰ διαθέσῃ διὰ δωρεᾶς οὐδ' ὄβολον ὑπὲρ φίλης δυστυχούσης, γέροντος μὴ δυνάμενου νὰ ἀναμένῃ τὴν διαθήκην τῆς; ἄνευ ἀδείας τοῦ συζύγου τῆς. Ὡσεὶ αἱ γυναῖκες εἶχον χεῖρας τὸσφ φλογεράς, ὥστε νὰ διαλύηται ἐν αὐταῖς ὁ χρυσὸς ὡς ἐν καμίνῳ. Πλὴν ἔτι· ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ ἀποδεχθῇ δωρεάν ἄνευ ἀδείας τοῦ συζύγου τῆς. Ἀπαγόρευσις τοῦ δωρεῖν εἶναι τυραννία· ἀπαγόρευσις ὅμως τοῦ ἀποδέχεσθαι δωρεάν εἶνε ὕβρις. Ἐν τῇ ἀπαγορεύσει ταύτῃ ὑποκρύπτεται, ἀγνωστὸς ὡς ὕβριστικὴ ὑποψία περὶ ἀθεμίτου κέρδους.

Ἀπ' ἐναντίας, ὁ σύζυγος χαίρει ἐλευθερίαν ἀπόλυτον διαθέσεως δωρεῖν πάντων τῶν ἐν τῇ κοινοκτημοσύνῃ κινήτων. Λοιπὸν, ἂν ἡ σύζυγος ἔχῃ κόσμημά τι, τεχνόργημα, ἀντικείμενον ἀγαπητόν, ἐνθύμημα, ἔχει δικαίωμα ἐκ τοῦ νόμου ὁ σύζυγος νὰ τῇ τὸ ἀφαιρέσῃ καὶ τὸ δωρήσῃ καὶ τῇ παλλακίδι τοῦ ἂν θέλῃ. Θὰ μοὶ ἀπαντήσωσιν, ὅτι τοιαύτας καταχρήσεις μόνον τέρατα διαπράττουσιν. Οἱ νόμοι λοιπὸν ἐγίναν διὰ τοὺς ἀγγέλους; Ἐδῶ αὕτη ἡ ἐξουσία τοῦ συζύγου ἐπὶ τῶν κινήτων τῆς κινήτης περιουσίας ἐπιφέρει φρικώδεις καταστροφάς. Δὲν διατυπῶ ὑποθέσεις, παραθέτω γεγονότα αὐθεντικά.

Ἄν σύζυγος μέθυσος πωλῇ τὴν κλίνην τῆς συζύγου του, τὸ λίκνον τοῦ τέκνου του, τὴν τράπεζαν τοῦ ἐστιατορίου, τὴν σκάφην ἐν ἣ ζυμῶνεται ὁ ἄρτος τοῦ οἴκου του, ὅπως δαπανήσῃ τὸ τίμημα αὐτοῦ μετ' αἰσχροῦ πλάσματος ἢ ἔτι χεῖρον, ὅπως τὸ δῶσῃ τῇ παλλακίδι του, ἂν ἡ ταλαίπωρος μήτηρ βλέπουσα τὰ τέκνα τῆς ἡμίγυμνα καὶ πεινῶντα προσφύγῃ ἀπελπίς εἰς τὸν δικαστὴν ὅπως ζητήσῃ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ τῆς παρ' αὐτοῦ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν σύζυγόν τῆς νὰ ἀφήσῃ τοῦλάχιστον τὰ τρίποδα, ὁ θεράπων τοῦ νόμου θὰ ἀπαντήσῃ: Ὁ σύζυγος δύναται νὰ πωλῇ καὶ νὰ δωρῆται ἅπαντα τὰ ἐν τῇ κοινοκτημοσύνῃ κίνητά. Θὰ τὸ ἐπιστεῦτε ἂν δικαστῆς δὲν τὸ ἔγραφε; Γυναῖκες εἶδον οὕτω πωλούμενα τρεῖς ἐπανειλημμένως ἅπαντα τὰ πτωχὰ τοῦ οἴκου των ἐπιπλά, ἅτινα κατεσκεύασαν ἢ ἀπέκτησαν ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου των. Ἄνα κενουμένης τῆς οἰκίας, ἀνεχώρει ὁ σύζυγος· ἅμα δὲ ἡ ἐργασία τῆς συζύγου ἐπλήρου πάλιν αὐτὴν ἐπέπλων ἐπέστρεφεν ὅπως τὰ πωλήσῃ. Ἐγὼ αὐτὸς ἤκουσα νέαν ἐργάτιδα προστατευομένην τοῦ Beranger, διηγουμένην, ὅτι ὁ σύζυγός τῆς εἶχεν οὕτω πεντάκις γυμνώσει τὸ πτωχόν τῆς δωμάτιον, ὅπως πληρώσῃ τὸ τῆς παλλακίδος του! Καὶ τέλος ἔλαβεν ἀντὶ τῶν ἐπιπλων τῆς ἡμέραν τινὰ τὸ ἀκόλουθον ἐπιστόλιον:

«Κυρία, μοὶ συνέβη μέγα δυστύχημα· ἔχασα τὸν σύζυγόν σας.»

Ἔσμεν εἰλικρινεῖς! Δὲν εἶνε γελοῖον, τερατώδες τὸ τοιούτων ἀποτελεσμάτων πρόξενον σύστημα τῆς παντοδυναμίας; Καὶ γνωρίζετε ποῦ βασιίζεται; Ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου θεσμοῦ, καθ' ὃν ἡ γυνὴ θεωρεῖται ὡς κατώτερον, ἐπὶ τοῦ ἀξιώματος, ὅπερ ἤκουσα ἐκ τοῦ στόματος ἀνδρὸς σοβαροῦ, δηλαδὴ, ὅτι ἡ λογικωτέρα γυνὴ δὲν ἔχει ποτὲ τὴν κρίσιν δεκατετρατοῦς νεανίου. Θεωρήσατε ὅμως μικρὸν περὶ ὑμᾶς. Τίτιν ὀφείλεται ἡ εὐδαιμονία τῶν πλείστων ἐμπορικῶν κτησθημάτων; τῇ γυναικί. Τίνες ὑποστηρίζουσι τὰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἐν ταῖς πόλεσι τὴν βιομηχανίαν τῶν εἰδῶν τῆς πολυτελείας; Αἱ γυναῖκες. Τί ἐν τῇ οἰκογενείᾳ διὰ τῆς τάξεως τῆς οἰκονομίας τῆς ἐπιβλέψω; θεραπεύει τὰς συνεπείας τοῦ ἀτάκτου πολλάκις τοῦ συζύγου βίου; Αἱ γυναῖκες!

Ἔστω! θὰ μοὶ εἰπῆτε· ἀλλὰ τί νὰ πράξωμεν; Ἄπλουστατον· ἴον ἀφαιρέσατε ἀπὸ τοῦ κώδικος τὰς μυρίας ἐκείνας λεπτολόγους ἐνοχλήσεις, τὰς τυραννίας καὶ ὕβρεις.

Ἰον) Δότε τῇ γυναικί τὸ δικαίωμα, ὡσάκις ἐκ τῆς κακῆς διοικήσεως τοῦ συζύγου κινδυνεύει ἡ οἰκογενειακὴ περιουσία νὰ ἀναφέρηται οὐχὶ εἰς τὰ δικαστήρια, ἀλλ' εἰς οἰκογενειακὸν συμβούλιον· τὸ ἐφετεῖον τοῦτο, ὅπερ ὑφίσταται καὶ ἐνεργεῖ ἐν ἄλλαις περιστάσεσι, ἐν τῇ ἐν λόγω θὰ χρησιμεύσῃ, ἂν γίνῃ ἀνάγκη, κατὰ τῶν καταχρήσεων τῆς παντοδυναμίας τοῦ συζύγου.

Ὅσφ δ' ἀφορᾷ τὰς εὐτυχεῖς οἰκογενείας, ὅσφ ἀφορᾷ τὴν τακτικὴν καὶ συνήθη διοίκησιν τῆς κοινῆς περιουσίας, δὲν θὰ σᾶς εἶπω ἐγὼ τί πρέπει νὰ γίνῃ ὁ Πλούταρχος θὰ μᾶς τὸ διδάξῃ.

Ὁ Πολιτιανός, φίλος τοῦ Πλούταρχου, νυμφευθεὶς, ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἠθικολόγου συμβουλᾶς περὶ διοικήσεως τοῦ οἴκου του. Ἴδου τί ὁ Πλούταρχος τῷ ἀπεκρίθη: «Φίλε μου, τὸ νυμφικὸν δωμάτιόν σου πρέπει νὰ ἦνε γυμνάσιον τιμῆς καὶ σοφίας. Ὅθεν κόσμησον τὸ πνεῦμά σου δι' ὄλων τῶν ἀναγκαίων γνώσεων διὰ τὴν σύζυγόν σου, ὅπως πράττουσι καὶ αἱ μέλισσαι, κομίζων αὐτῇ, ὅ,τι νομίζεις ὅτι δύναται νὰ τὴν ὠφελήσῃ· διότι ἀντικατέστησες νῦν παρ' αὐτῇ πατέρα καὶ μητέρα καὶ δὲν εἶνε ἥττον τίμιον τὸ ἀκούειν νεαρὴν σύζυγον λέγουσαν τῷ συζύγῳ τῆς «Εἶσαι ὁ κύριός μου ἐν παντί κελῶ» ἢ τὸ ἀποκαλεῖν αὐτὸν «φίλτατον». Ἐπάρχουσιν ἱππευταὶ τόσφ ἀνεπιτήδειοι, ὥστε διδάσκουσι τοὺς ἱπποὺς τὸ κλίγειν τὸ γόνυ. Οὕτω, ὑπάρχουσι σύζυγοι αἵτινες νυμ-

φουθέντες εὐγενεῖς καὶ ὑψηλῆς τάξεως συζύγους, δὲν προσπαθοῦσι νὰ καταστήσωσιν αὐτὰς τιμιωτέρας καὶ σοφωτέρας, ἀλλὰ προτιμῶσι νὰ ταπεινώσιν αὐτὰς, ἐν ᾧ τοῦναντίον ὄφειλον νὰ ἐπιμελῶνται τοῦ φρονήματος τῶν συζύγων των, ὡς ὁ ἱππευτῆς τοῦ ἀνιστήματος τοῦ ἱππου».

Ἀφιερῶ τὴν σελίδα ταύτην εἰς τοὺς συζύγους. Ὅταν νυμφεύσθε νεάνιδα, γνωρίζετε, ὅτι δὲν γίνεσθε μόνον σύζυγος, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλος αὐτῆς. Μὴσκατέ την κατὰ βῆθμους εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν. Εἶναι ἄλογον τὸ νὰ ἦνε γυνὴ τεσσαρακοντοῦτις ἀχειράφετος, ὡσεὶ ἡ ὁ δεκαεπταετής· ὁ σύζυγός τῆς ὀφείλει νὰ παρασκευάσῃ αὐτῇ τὴν χειράφετησιν. Ἔστω κατὰ τὸν κώδικα κύριός τῆς. Ἄς διδάξῃ ὅμως αὐτὴν, τί εἶνε ἐκμίσθωσις, ἢ πώλησις χωρὶς φόβον μὴ ἡ διδαχὴ τοιούτων καταστάσεων περὶ τὴν ἢ ἐλαττώσῃ τὴν ἀμοιβαίαν τρυφερότητα· ὅταν οἱ σύζυγοι ἀγαπῶνται, εὐρίσκουσι πανταχοῦ τρυφερότητας καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κώδικι.

Τελευταίαν μίαν ἔτι λέξιν περιλαμβάνουσαν ὅλον τὸ ζήτημα. Γνωρίζετε τί ὀφείλει νὰ σκέπτεται ὁ σύζυγος; Πῶς νὰ καταστήσῃ τὴν γυναικὰ του καλὴν χήραν; Ἴσως ἡ λέξις σᾶς ἐκπλήττει. Περιλαμβάνει ἐν τούτοις ὀλεθρίαν ἀντίφασιν. Ἄλλοτε ἡ χήρα ἔμεινεν ἀχειράφετος ὡς ἡ γυνὴ· ἐπιπτεν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν γονέων τῆς, ἢ τοῦ υἱοῦ τῆς. Σήμεραν, ἐν ὅσφ ζῇ ὁ σύζυγός τῆς, ἡ σύζυγος ἀπόλλυται παντελῶς πρὸ αὐτοῦ· ἅμα ὅμως ἀποθάνῃ, ἐν μιᾷ στιγμῇ, ἄνευ παρεσκευῶν, ἄνευ ἀναβολῶν ἢ γυνὴ ἐκείνη, ἥτις οὐδὲν ἠδύνατο, δύναται τὰ πάντα· καὶ ἡ μὴ ἔχουσα τὸ δικαίωμα νὰ διοικήσῃ ἑαυτὴν, διοικεῖ δύο περιουσίας: τὴν τοῦ τέκνου τῆς καὶ τὴν ἰδικὴν τῆς κηδεμών, προστάτις, κυρία. οὐδὲν τούτου ἀλογώτερον καὶ κινδυνωδέστερον. Τῷ συζύγῳ ἀπόκειται τὸ προῖδειν τὴν κρίσιν ταύτην στιγμὴν καὶ σῶσαι αὐτὴν ἀπ' αὐτῆς· εὐκολον δὲ τὸ ἔργον· διότι, τὸ πιστεύετε πέντε, ἐπὶ δέκα, χήραι, αἴρνης εὐρεθεῖσαι ἐν ταύτῃ στιγμῇ, ἀναγεννῶνται ἀνδρῶντι, καὶ ὑψοῦνται ἐν τῇ σκληρᾷ τῆς χηρείας δοκιμασίᾳ.

ΜΑΤΘΙΑΛΗΣ ΣΕΡΑΟΥ
Ἡ ΝΕΑ ΣΑΗΦΩ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
(Ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ)

Α'.

Ἡ ἱστορία αὕτη δὲν εἶναι ἰδική μου, ἤκουσα αὐ-

τὴν λεγομένην καὶ πολλάκις παρεκάλεσα ὅπως μοὶ ἐπαναλάβωσιν αὐτήν. Κατὰ τὰς μακρὰς μετὰ μεσημβρίην ὥρας τοῦ θέρους καὶ τὰς μακρὰς τοῦ χειμῶνος νύκτας, ἐλάμβανον σείμποδα καὶ καθήμενος παρὰ τοὺς πόδας τῆς μητρὸς μου προσέκλινον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ γόνατά της. Ἐκείνη θωπεύουσα ἐλαφρῶς διὰ τῆς χειρὸς της τὴν ἀύχμηρὰν κόμην τῆς ἀδαμάστου κεφαλῆς μου, μοὶ διηγείτο τὰς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, τῆς μακρὰν κειμένης ὠραίας ἡμῶν πατρίδος, ἧς ἡ νοσταλγία ἐκέντα τὴν καρδίαν ἡμῶν ἐκείνης μὲν νοσταλγία πλήρης ἀναμνήσεων, ἐμοῦ δὲ ἔμπλεως ἐλπίδων. Τώρα ἡ μήτηρ, αἱ ἐλπίδες, αἱ ἀναμνήσεις παρήλθον, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ μου εἰσὶν ἔτι ἔναυλοι αἱ διηγήσεις. Ἡ ἐπομένη, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα, εἶναι ἀληθής.

B.

Ἀμαυρῶς φαίνεται ἡ νῆσος τῆς Ἁγίας Μαύρας. Ὁ μακρόθεν τὸ Ἴόνιον παραπλέων πέλαγος, ἐκλαμβάνει αὐτὴν ὡς βράχον σκιερὸν, ἄγονον καὶ ἀκατοίκητον. Ἡ πόλις, αἱ ἐξοχαὶ ἀνακαλύπτονται ὅπισθεν προεκβάλλοντος βραχίονος γῆς μικρὸν ὑψομένης· μικρὰ πόλις κτισθεῖσα ἐπὶ ἡφαιστιογενεῶς ἐδάφους, σχεδὸν δις καταστραφεῖσα ὑπὸ ἐκκρήξεως, περὶ ἧς ἰδέα ὑπάρχει, ὅτι θά καταστραφῆ ὀλοσχερῶς ἢ θά ἐξαφανισθῆ εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς θαλάσσης. Αἱ ἐξοχαὶ τῆς εἰσὶ κατάφυτοι ἐξ ἐλαιῶν καὶ ἀμπέλων. Ἡ νῆσος κκτοικεῖται ὑπὸ γαιοκτημόνων, ἐμπόρων, καὶ ἀλιέων. Ἐκεῖ ἐμπορεύονται τὴν μικρὰν ἐκείνην καὶ μέλαιναν σταφίδα, ἣν ἡ Ἀγγλία ἀγοράζει ἀντὶ ἐκατομμυρίων παρὰ τῆς Ἑλλάδος, ἕνα μεταχειρίζεται αὐτὴν πρὸς κατασκευὴν τῶν πλακουντίων. Οἱ πλούσιοι ἔμποροι πέμπουσι τὰ τέκνα των ὅπως ἐκπαίδευθῶσιν εἰς Ἀγγλίαν καὶ οἱ νεανίαι οὗτοι ἐπανέρχονται εἰς τὴν νῆσον εἰκοσιπενταετείς, ὅπως ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς σταφίδος. Αἱ πλούσιαι θυγατέρες ἀνατρέφονται εἰς παρθηναγωγεία τῶν Παρισίων καὶ δεκαοκταετείς ἐπανέρχονται εἰς τὴν πατρίδα ὅπως ὑπανδρευθῶσι σταφιδέμπορον. Ἡ μικρὰ αὐτὴ καὶ μέλαινα σταφίς, ἡ τόσον νόστιμος εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν plampunding, εἶναι ἡ βᾶσις τῆς εὐτυχίας τοῦ ἔρωτος, καὶ πάσης ἐν γένει ὑπάρξεως τῆς Ἁγίας Μαύρας.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ Καλλιόπη Σταύρου ἀπεστρέφετο ὑπερβαλλόντως τὴν σταφίδα. Ἦτο κόρη εἰκοσαετής, ὑψηλή, ἀβρὰ τὴν ὄψιν, μὲ πρόσωπον μελαγχροῖον παράδοξον, ἀλλ' εὐαίσθητον ὑπὸ τὴν ξανθὴν κόμην καὶ μὲ γλαυκοὺς ὀφθαλμούς. Καὶ αὐτὴ εἶχεν ἐκπαι-

δευθῆ εἰς Παρισίους ἐπιπόλαιον παιδεύσειν καὶ ἄγονον. Τὸ πνεῦμά της δὲν ἀνεπτύχθη. Εἰς τὸ παρθηναγωγεῖον αἱ εὐθυμοὶ καὶ παράδοξοι φίλοι της, μὲ τὸ τὰ πάντα καταρίπτον γαλλικὸν πνεῦμα, περιεγέλων τὴν Ἑλλάδα, τοὺς Ἕλληνας τοὺς κλέφτας, τὸν λόρδον Βύρωνα, τὴν Χαΐδων καὶ τὴν σταφίδα, ἐπειτα τῇ ἔδωκαν καὶ ἀνέγνωσε τὸ εἰλικρινῶς πνευματώδες, ἀλλὰ καὶ κακόβουλον ἐκεῖνο βιβλίον τοῦ Ἀβού: τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα. Εἰς τὸ ζῶηρον τοῦτο πῦρ τοῦ γελοίου πολλὰ πράγματα ἐμάρναν τὸ φρόνημα αὐτῆς. Εἶχεν ἀπαρνηθῆ τὰ ὄνειρα τῆς νεότητος καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν νῆσον σιωπηλή, χωρὶς νὰ λέγῃ τί ἀπεστρέφετο καὶ τί ἡγάπα, διατηροῦσα ἐπὶ τῆς νεανικῆς της μορφῆς τὸ σκυθρωπὸν καὶ μελαγχολικὸν ἀποτύπωμα ψυχῆς ἀλγούσης. Ἦτο ἀλαζών, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἀδιάφορος· ἐνίοτε γέλωτος περιφρονητικῆς καὶ ἡχηρῆς ἀπέβαινε ἀπρεπῆς ἐν ταῖς συναναστροφαῖς, συχνότερον ὅμως δὲν ὑπῆρχε μειδίαμα ἐν αὐτῇ ἢ τοῦ ἰδιότροπος ἐνίοτε, ἀλλ' ὅτε ἐπὶ τέλους τὸ ἀγενὲς χάσμημα διέστρεψε τὰς ὠραίας γραμμάς τοῦ στόματός της, κόπως· μέχρι θανάτου ἔφθαιρε τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου της.

Ἡ Καλλιόπη Σταύρου δὲν ἦτο ποιητικὴ. Ἦτο μεμνηστυμένη καὶ θά ὑπανδρευέτο μετὰ τοῦ μνηστήρος της ἡσύχως καὶ ἀνεῦ ἀντιστάσεως. Ἦτο οὗτος σταφιδέμπορος· ὑψηλός, ὀστεώδης· μὲ προσέχοντα τὰ μῆλα τῶν παρειῶν, μὲ ἐρυθρόχρουν τὸ πρόσωπον, ἡλιοκαυμένον, μέλαιναν γενειάδα, μέλανας ὀφθαλμούς, ζωηρούς, βαθουλωτούς, τοὺς δὲ δακτύλους τιλώδεις. Ἦτο κατὰ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτι πρεσβύτερος, πρᾶγμα ὅπερ ἐκεῖ συνηθίζεται. Ἐντιμος, πλούσιος, χονδροειδής, ὀμιλῶν ἐλεεινὰ τὴν γαλλικὴν καὶ ἐμπορικῶς τὴν ἀγγλικὴν, ἀγαπῶν τὰ ἰταλικά ἀσμάτια, τὸν οἶνον τοῦ Πόρτου, ἀγαπῶν μέχρι λατρείας τὴν σταφίδα, ἦτο καλὸς μνηστήρ καὶ θά ἦτο ἄριστος σύζυγος. Ἦρᾶτο διὰ τοῦ ἀγροικότερου τρόπου τοῦ ἔρᾶν, ἡ δὲ Καλλιόπη Σταύρου ἐδέχετο αὐτὸν ἀνεῦ δυσχερεσιῶν, ἀλλ' οὐδὲ καὶ ἀνεῦ εὐχαριστήσεως. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰ ἔγκατα τῆς καρδίας της ὑπεισῆρχετο ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ἀτονία. Αἱ νύκτες της ἦσαν ἀνεῦ ὄνειρων. Κατὰ τὴν ὠραίαν ἐποχὴν τοῦ ἔτους, τὸν ἀνοσσεφῆ Μάϊον, ἦλθεν εἰς Ἀγίαν Μαύραν ὁ Παῦλος· Ἰωάννου, νεανίας εἰκοσιπενταετής, ὀλίγον τι Δαλμάτης, ὀλίγον τι Ἴταλός, ἀνατραφεὶς ἐν Λονδίῳ, ἐν Παρισίοις, ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἦτο ταξειδιώτης, ποιητής καὶ πλούσιος, ἦτοι τρεῖς ἁρμονικοὶ ἐγώτισμοί. Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου ἦτο ὠραῖος. Ἦτο λευκὸς τὸ πρόσωπον καὶ ζωηρῶς ὠχρότη-

τος. Ἡ βοστρυχῶδης μέλαινα κόμη του, εἰς βοστρύχους παραδόξους, οὐχὶ ὡς τοὺς τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὡς τοὺς τοῦ Νέρωνος, ἔδιδεν αὐτῷ μορφήν ἀρχαίου Θεοῦ. Ὁ λεόντιος ὀφθαλμός του μὲ τὸ θαυρακλὲν του βλέμμα, διέψυθεν ἐνίοτε τὴν γλυκύτητα τῆς φυσιογνωμίας του, τὴν ἡδυπάθειαν τῶν γραμμῶν τοῦ προσώπου του. Πλέον ἢ ὠραῖος, ἦτο ἐπαγωγός. Τοιοῦτοι ἄνδρες ὑπάρχουσι καὶ ἀρέσκουσι πολὺ εἰς τὰς γυναῖκας. Σπανίως ἐμειδία, ἀλλὰ βραχὺ μειδίαμα, ὅπερ συνεπλήρου τὸ βλέμμα καὶ ὑπεδείκνυε τὸν λόγον. Ἡ φωνή, ἡ ἀκαταμάχητος αὐτῆ ἔλξις, ἦτο βαρεῖα, ἡχηρά. Ὀμίλει ὀλίγον. Ὅποτε ὁ ἐνθουσιασμός ἐτόνιζε τὰς λέξεις του, ἀντὶ νὰ ἐρυθριᾷ ὠχρία.

Γ.

Ὁ Παῦλος παρέμεινε ἐν Ἀγίᾳ Μαύρᾳ, συνεπεία ἰδιοτροπίας τελείου ταξειδιώτου, ὅστις ἀποστρέφεται τὰς μεγαλοπόλεις. Εἶχε συστατικὰς ἐπιστολάς πρὸς τοὺς πλουσίους τῆς νήσου, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν αὐτὸν εὐμενῶς Βεβαίως οἱ σιτήχριοι ἐκεῖνοι Ἕλληνας, ἐνεργητικοί, ἥμιστα ποιητικοί, ἰσχυρότατοι καὶ λίαν ἐπιχειρηματίαι, ἐβλεπον μὲ δυσπιστίαν τινὰ τὸν λευκὸν τοῦτον ποιητὴν εὐτυχῆ καὶ νοχηλῆ, τὸ ὠραῖον τέκνον, ὑπερήφανον καὶ πλούσιον, ἐμπλεων θηλυπρεποῦς ἡδυπαθείας, ἐνδιαφερούσης σιωπῆς καὶ μυστηριωδῶν βλεμμάτων. Ἄλλ' οὗτος ἐφέρετο πρὸς αὐτοὺς μὲ τοὺς γλυκεῖς ἐκείνους τρόπους, μὲ τὸ ἀγαπητὸν ἐκεῖνο ἐνδιαφέρον καὶ μὲ τὴν ἐγκάρδιον ἐκείνην συμπεριφορὰν, ἡ ὁποία προσελκύει τὰς ψυχάς. Ἐπὶ τέλους τὸν ἡγάπησαν μὲ τὴν ἑλληνικὴν ἐκείνην διάχυσιν, ἧτις τόσον ὀμιλάζει πρὸς τὴν ἰταλικὴν.

Δὲν ἦτο ἐρωτότροπος πρὸς τὰς νεανίδας, ἡ ἐρωτεύετο ἀπάσας, καὶ τῆς Καλλιόπης Σταύρου συμπεριλαμβανομένης. Ὅποτε διήρχετο ἐφιππος τὰς ὁδοὺς τῆς Ἁγίας Μαύρας ἰππότης, ὠραῖος καὶ κομφὸς ἐχαίρετα πᾶσαν εἰς τὸ παράθυρον προβάλλουσιν κόρην μετὰ βαθυτάτης ὑποκλίσεως καὶ βλέμματος ἐνδεικτικοῦ. Ἐγραφεν ἐπὶ τῶν λευκωμάτων αὐτῶν ὠραιοτάτους στίχους ἐκφραστικὸς καὶ ἐμπαθεὶς ταραττοντὰς ἐκείνην πρὸς ἣν ἀπηυθύνοντο. Κατὰ τὰς πρὸς τέρψιν ἐκδρομάς, ἐχάνετο εἰς τὰ σύσκια μέρη, ποτὲ μὲν μετὰ τῆς μιᾶς, ποτὲ δὲ μετὰ τῆς ἄλλης, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν ὀμίλει περὶ ἔρωτος. Διήρχετο εὐχαρίστως τὰς θερινὰς νύκτας ἐν ὑπαίθρῳ, περιδιαβάων ὑπὸ τὰ δόματα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τις διὰ ποῖον ἰδίως δόμα περιεπάτει. Οὕτως, εἴαν τις ἤσθάνετο δι' αὐτὸν κρυφίαν συμπάθειάν τινα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακριβώσῃ τις ὁποῖου εἴδους ἦτο ἡ κρυφία αὐτῆ συμπάθεια.

Καὶ ὅμως ἐσύχναζεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σταύρου ἀλλὰ τόσον προσεῖλκε διὰ τῶν ἀπερίττων τρόπων του, ὥστε ἐπὶ τέλους τὸν ἐλάτρευον. Ἐνδιεφέρετο ζῶηρότατα διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Σπυριδωνοῦ Σταύρου, τοῦ πατρὸς τῆς Καλλιόπης· ἦτο ὁ ἐκ τῶν ἀπορρήτων τῶν ἐρώτων τοῦ Νικολάου Σταύρου, ἀδελφοῦ τῆς Καλλιόπης, ἧδε παίζων εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον ἰταλικά ἀσμάτια διὰ τὸν Διονύσιον Κανδαρτζῆν, τὸν μνηστήρα τῆς Καλλιόπης. Αἱ θεραπαινίδες ἦσαν ἐρωτευμέναι μὲ αὐτόν. Μόνον ἡ κόρη κατὰ τὸ σύνθημα αὐτῶν, οὔτε τὸν ἡγάπα, οὔτε τὸν ἐμίσει. Ἐτήρει θεῖσιν ὑπερήφανον καὶ δυσάρεστον, σιωπὴν μακρὰν καὶ βαθεῖαν. Ὁ Παῦλος τῇ ἀπηύθυνε συνεχεῖς ἐπερωτήσεις διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν ψυχὴν της. Προσεπάθει ὥστε νὰ ἀντηγήσωσιν ὅλαι αἱ χορδαί, διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἁρμονίαν τῆς καρδίας ἐκείνης. Ἄλλ' ἡ ψυχὴ ἦτο σκληρά, ἡ καρδία ἄμυστος, οὐδεμίαν χορδὴν ἡδύνατο νὰ πλήξῃ ἐν τῇ κόρῃ ἐκείνῃ. Μάτην τῇ ὀμίλει περὶ τῆς Ἰταλίας, περὶ τῆς θείας καὶ μυροβόλου Ἰταλίας, ἐν ἧ ἡ ζωὴ χρωματίζεται ἐν τῷ ἔρωτι ὑπὸ τῶν αἰθεριωτέρων χρωμάτων τοῦ ἀργυροροδοβαφοῦς μέχρι τῶν σκοτεινῶν καὶ βαθέων ἐρυθρῶν τοῦ μελανοβαφοῦς ἐρυθροῦ. Μάτην τῇ ὀμίλει περὶ τῆς ξανθῆς Δαλματίας, τῆς τικτούσης εὐρώστους γυναῖκας, ἣν μελαγχολικῶς βρέχει ἡ ψυχρά, γλαυκὴ καὶ τρικυμιώδης Ἀδριατικὴ. Ἦκουε καὶ ἐνίοτε ἀκτὶς εἰρηνικοῦ μειδιάματος ἐκυμαίνετο ἐπὶ τῶν χειλέων της. Ὁ Παῦλος ἐνόει τοῦτο καὶ ἔπαυεν. Ἡ Καλλιόπη τὸν ἠρέθιζε καὶ ἐξήρχετο τῆς ὀλυμπιακῆς ἀπαραξίας.

Τότε ὑποθέτων αὐτὴν ἐλαφρὰν καὶ κοῦφον, τῇ ἔφερε γαλλικὰς ἐφημερίδας, τὰ ἀσμάτια τοῦ νέου μελοδραματίου, τὰ νέα βιβλία, ἀνεγίνωσκον δὲ πάντα ὁμοῦ. Ἐκεῖνος ἀνεγίνωσκεν ὠραιοτάτα μὲ φωνὴν, ἐν ἧ ὑπέτρεμε παράδοξός τις συγκίνησις. Ἦκουε τὰς περιέργους ἐκείνας περιγραφὰς, τὰς ἐρωτικὰς ἐκείνας σκηνας, ὅτε μὲν ψυχρὰς καὶ σοβαρὰς, ὅτε δὲ διαπύρους. Ἦκουεν αὐτὴ καὶ ὅμως δὲν ἤκουε. Πολλάκις ἐνόμιζε τις ὅτι ἐπληττε βαθύτατα, ὕψου τοὺς ὄμους ὡς θυμωμένη, ἀλλ' οὐδὲν ἔλεγεν. Ἡμέραν τινὰ εὐρέθησαν μόνοι. Πρὸ μιᾶς ἐβδομάδος ὁ Διονύσιος Κανδαρτζῆς εἶχεν ἀναχωρήσει εἰς τὴν ἐξοχὴν πρὸς συγκομιδὴν τῆς σταφίδος, ἧτις λαμβάνει χώραν κατὰ τὸν μῆνα Ἰουλίον. Ὁ Παῦλος ἀνεγίνωσκε γαλλικὸν βιβλίον μυθιστόρημα ἔρωτος. Ἡ Καλλιόπη ἤκουεν. Αἶφνης σταματᾷ καὶ τὴν θεωρεῖ. Ἦτο ὠχρὰ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς κεκλεισμένους. Ἐκεῖνος καταληρθεὶς ὑπὸ τῆς ἀλαζονείας τοῦ ἀπα-

ταιών; ἔκυψεν ὅπως ἀθροῦς φιλήσῃ αὐτὴν ἐπὶ τῶν χειλέων. Ἄλλ' οἱ μεγάλοι πράσινοι ὀφθαλμοὶ ἠνοίχθησαν καὶ προτηλώθησαν ἐπ' αὐτοῦ μὲ βλέμμα τῶσον παγετῶδες, ὥστε ὀπισθοδρόμησεν, ἔκλεισε τὸ βιβλίον καὶ ἀνεχώρησε χωρὶς νὰ εἶπῃ εὐδὲ λέξιν.

Προσεπάθησε νὰ τῇ ὁμιλήσῃ περὶ καλλιτεχνίας. Ἀπέναντι τοῦ αἰθερίου ὀρίζοντος τοῦ κυανοῦ Ἰουνοῦ πελάγου, δι' εὐφραδῶν καὶ θερμῶν φράσεων, ἀνεσκέυασε τὰ τεμένη ἐκεῖνα τῆς αἰωνίας ὠραιότητος, τὰς πλήρεις φωτὸς καὶ ἔρωτος ἐκεῖνας πόλεις τὰς ἀψίδας ἐκεῖνας, ἐφ' ὧν ὑψοῦτο ἡ ἀπέραντος τοῦ ἰδανικοῦ διδασκαλία. Ἀργότερα τῇ ὁμίλησε περὶ τῆς θεσπεσίας ἐκεῖνης φύσεως, ἐν ἣ τὸ πᾶν ἦτο θεῖον, τὰ δένδρα, τὰ ἄνθη, οἱ ῥύακες, ἐν ἣ πεντακισχίλιοι θεοὶ διητῶντο ἐν Ὀλύμπῳ, ἐν ἣ οἱ γάμοι τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς ἐπλήρου τὸν αἰθέρα, διὰ τὸ ἀπέραντον τοῦ πάθους, μὲ τὸν μυνιρισμὸν τῶν φιλημάτων καὶ τὰ μύρα τοῦ ἔρωτος. Ἄλλ' αὕτη δὲν ἔνοιε. Ὁ Παῦλος ἐσιώπη ἀπογοητευμένος, ἀνιῶν μὲ τὸ στόμα πλήρες πικρίας καὶ στεγνὰ τὰ χεῖλη.

Βραδύτερον, μεσοῦντος τοῦ θέρους, τῇ ὁμίλησε κατὰ πρῶτον περὶ ἔρωτος. Οὐδέποτε εἶχεν ὁμιλήσει οὔτε πρὸς τὴν Καλλιόπην, οὔτε πρὸς ἄλλους. Τὸ πρόσωπον τοῦ ποιητοῦ ἐσκληρύνετο καὶ καθίστατο ἀκίνητος ὡς τὸ μάρμαρον, ὡς ἡ συνομιλία συνέπιπτε περὶ ἔρωτος. Παρασυρθεὶς ὑπὸ δυνάμει ἀνωτέρας, ἀφέθη εἰς τὴν ὄρμην τῆς ἐγωϊστικῆς καὶ εὐστροφῆς αὐτοῦ φύσεως, ἐσπέραν δὲ τινὰ διέερρηξε τὴν σιωπὴν. Ἡ ὑπόθεσις ἐκεῖνη ἐξερεθίζουσα αὐτόν, τὸν καθίστα ἑξαλλόν. Αἱ ἰδέαι ἐπολλαπλασιάζοντο, ὅτε μὲν πυρίκαυστοι ὡς ἡ λάβα, ὅτε δὲ σκεπτικαὶ καὶ ἄλλοτε περιφρονητικαὶ, ἀντέφασκεν, ἔνοιε τοῦτο καὶ ἐξήγει τὴν ἀντίφασιν. Τὸ παράδοξον ἐξεδηλοῦτο διὰ χρωμάτων ὁμοίων πρὸς τὰ τῆς Ἰριδος. Πᾶν ὅ,τι περιεκλείετο ἐν τῇ ψυχῇ ἐξέσπα μὲ τὴν ὄρμην χειμάρου. Ἡ φωνὴ ὅτε μὲν τρέμουσα καὶ χαμηλὴ, ὅτε δὲ σοβαρὰ καὶ ἠχηρὰ, οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπλανεῖς καὶ ἐμπνευσμένοι. Ἡ κόρη ἠκροῶτο. Κατέληξε δὲ λέγων, ὅτι μίαν μόνην ὁδὸν ἔχομεν ἄγουσαν εἰς τὴν ζωὴν καὶ αὕτη εἶναι ὁ ἔρωτος, μίαν μόνην πρὸς τὴν εὐτυχίαν καὶ αὕτη εἶναι ὁ ἔρωτος, μίαν μόνην πρὸς τὸν θάνατον καὶ αὕτη πάλιν ὁ ἔρωτος εἶναι. Ἐπειτα ἐσιώπησεν. Ἡ Καλλιόπη ἤκουεν ἀκόμην.

Δ'.

Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σταύρου ἐχώρευεν. Ἦτο Δεκεμβρίου, ἐδίδετο ἐσπερὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Παύλου Ἰωάννου, ἀναχωροῦντος εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Εἶχον συνχρῆσθαι ὅλαι αἱ ὠραῖαι γυναῖκες, ὅλαι αἱ ὠραῖαι

κόραι τῆς νήσου. Βεβαίως μία ἐξ αὐτῶν ἀνεστéναξεν διὰ τὸν ξένον ἐκεῖνον, ὅστις ἀνεχώρει ἡσυχος καὶ εὐτυχῆς, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ τί ἄφηνεν ὀπισθέν του. Αὐτὸς ἐχώρευε μὲ ὄλας, καὶ ἡ Καλλιόπη εἶχε πολὺ χορεύσει τὸν πρῶτον στρόβιλον μὲ τὸν Διονύσιον Κανταρτζῆν, τὸν ὀστεῶδη ἐρωτευμένον τῆς, ὅστις ἐπειδὴ ἡ σταφίς εἶχεν ἐπιτύχει θαυμασίως, ἦτο ὑπερευχαριστημένος καὶ τῇ εἶχε δωρήσει ἐνώτια ἀδαμάντινα. Τώρα δὲ εἰς τὸν τετράχορον, εἰς ὃν προσεκάλει ὁ βινόφθογγος διευθυντῆς τοῦ χοροῦ, ἡ Καλλιόπη ἐχώρευε μετὰ τοῦ Παύλου Ἰωάννου. Συνομιλοῦν μετὰ τινος φαινομενικῆς ἀδιαφορίας, ἀφήνοντες νὰ φθίνῃ ἡ συνομιλία. — Ὅθ' ἐπιστρέψετε;

— Ὑπεσχέθη νὰ ἐπιστρέψω, τῇ ἀπήντησεν ἰταλιττί, ἀπορεύων περαιτέρω ἐξηγήσεις.

— Ὅθ' ἐπιστρέψετε; ἐπέμεινε τραχέως, ἐκεῖνη ὡσεὶ ἤθελε νὰ ὑποχρέωσῃ αὐτὸν νὰ εἶπῃ τὴν ἀλήθειαν.

— Ὅχι, ἀπεκρίθη ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ἀγρίας τῆς ψυχῆς του ὑπερηφανείας· δὲν θὰ ἐπανέλθω.

Ὁ πατὴρ διέκοψεν αὐτοῦς. Ὅτε ὁ πατὴρ ἀπεμκρύνθη:

— Δὲν εἶθε λυπημένος; τὸν ἠρώτησεν αὕτη.

— Οὐδέποτε εἶμαι οὔτε λυπημένος, οὔτε εὐθυμὸς· εἶμαι φρόνιμος, ἔστε καὶ ὑμεῖς.

— Ὅθ' ἤμην ἀνταπήντησεν ἡ Καλλιόπη, ἐντελῶς μεσιδιῶσα.

Ἀνεπκύντο. Οὗτος τῇ ὁμίλει πάντοτε ἡσύχως, ἐκεῖνη ἤκουεν αὐτοῦ, κάτω νεύουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ὑπομεσιδιῶσα:

— Ἀγαπητὴ κόρη, ἡ ζωὴ σύγκειται ἐκ χωρισμῶν τοιούτων, οἵτινες φαίνονται ἡμῖν πικροί, κλῆν δὲν εἶναι. Πρέπει νὰ ζῆ τις φιλοσοφικῶς, ἀπολαύων τῆς σημερινῆς εὐτυχίας, μὴ ἀναμνησκόμενος μετὰ λύπης τῆς χθεσινῆς, μὴ ἐπιθυμῶν τὴν εὐτυχίαν τῆς αὔριου.

— Ἀληθῶς, ἀπήντησεν ἐκεῖνη ἡσύχως.

— Ἐπειτα, ἐπανέλαθεν ἐκεῖνος, ἡ ἀπόλαυσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ᾖ ἐπαισθητὴ, εἰμὴ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ θυσιάζηται τὴν διάρκειάν της. Διὰ νὰ αἰσθάνεται πολὺ, δὲν δύναται νὰ αἰσθάνεται ἐπὶ πολὺν χρόνον.

— Ἀληθῶς. — Καὶ ὑπῆγε νὰ χορεύσῃ.

Ὅποτε ἡ κόρη ἐπανῆλθεν, οὗτος ἐπανέλαθε τὴν ὁμιλίαν του.

— Καὶ ὁ ἔρωτος εἶναι πρῶτῳ τι χυδαῖον καὶ κοινόν. Ἡμεῖς καθιστῶμεν αὐτὸν ποιητικὸν ἐνεκα ἀλαζυνείας, ὅπως φαντασθῶμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς ὄντα ὑπέρτατα. Ὁ ἔρωτος οὐδεμίαν τηρεῖ τῶν ὅσων δίδει ὑποσχέσεων. Ὁ ἔρωτος εἶναι περιττός.

— Εἶναι ἀληθές, εἶπεν ἐκεῖνη τὸ τρίτον ἤδη.

Ε'.

Νύκτα τινὰ ψυχρὰν τοῦ χειμῶνος ὑψηλότατος βράχος ὑψοῦτο κατὰμαυρος. Εἶναι ἀπόκρημνος, κεκομμένος ἀποτόμως ὡς ὑπὸ κτύπων ὑπερμεγέθους πελέκεως. Ἡ κορυφὴ τοῦ βράχου φαίνεται μόλις κατοικίσσιμος δι' ἀετούς. Τὸ σπινθηροδόλημα τῶν ἀστέρων οὐδὲν φῶς ῥίπτει ἐπ' αὐτοῦ, καθ' ὅτι οὔτοι φαίνονται ὡς ὄντες ἐκ στίλβοντος χάλυβδος. Οὔτε δένδρον, οὔτε θάμνος, οὔτε φύλλον χόρτου. Βράχος τραχὺς, σκληρὸς, ἀχμηρὸς, μέλας ἐκ θυμοῦ. Σιωπὴ βαθεῖα, ἡ σιωπὴ τῶν ὕψων. Κάτω αὐτοῦ τὸ Ἴόνιον παφλάζει καὶ θλάται ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ βράχου. Ἡ κόρη ἐμφανίζεται. Δὲν σπεύδει, δὲν βαίνει βραδέως, τὸ ἔρρυθμον βῆμά της οὐδὲν ἔχει τὸ ἀμπίβολον. Δὲν κλαίει, δὲν ὀλοφύρεται. Φθάσα ἐπὶ τῆς ἄκρας κορυφῆς, ἐπὶ τοῦ μακροῦ ἐπιπέδου, ἵσταται, προσβλέπει ἐπὶ μακρὸν κάτω ὡσεὶ ἀκροωμένη. Ἐπὶ τινὰ στιγμήν ὑψοῖ τοὺς βραχίονας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐν ἀπελπισίᾳ, ὡσεὶ προφέρουσα βλασφημίαν ἢ ἀπειλήν. Εἶτα λύει τὴν ξανθὴν κόμην, βλέπει τὸ μέλαν Ἴόνιον καὶ ῥίπτεται πρὸς τὰ κάτω

ΣΤ'.

— Ἀγαπητὴ μήτηρ, πῶς ὠνομάζετο ἡ Ἁγία Μαύρα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν;

— Λευκάς.

— Λευκάς τῆς Σαπφοῦς, μήτηρ.

— Λευκάς τῆς Σαπφοῦς.

Ἐκυψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐσκέπετο. Ἐγὼ ἐσιώπων.

Ζ'.

Ἀπέθανον οἱ θεοὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπεσεν ἐν Λευκάδι ὁ γαῶς τοῦ Ἀπόλλωνος· ἡ ἱστορία τῆς Σαπφοῦς φαίνεται μῦθος πλὴν ἐπιζῆ αἰώνιος, ἀκατάβλητος καὶ γελῶν ὁ μῦθος τοῦ ἔρωτος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ

Ἀναγιγνώσκωμεν ἐν τῇ Revue politique et litteraire τὰ ἐξῆς:

Ὁ κ. Debidour, πρόεδρος τῆς γεωγραφικῆς εταιρίας τῆς Ἀνατολῆς, ἔλαβεν ἐπιστολὴν (τῆς 9/21 Δεκεμβρίου) παρὰ τοῦ δόκτορος Creveaux. Ὁ ἐρευνητῆς οὗτος ἀγγέλλει αὐτῷ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς

Βρασιλίας ἔθηκεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ ἀτμόπλοιοι, ἐφ' οὐ ἐπιβαίνων θὰ ἀνέλθῃ τὴν Παραγουάην καὶ ὅτι ὕστερον προτίθεται νὰ ἐρευνήσῃ ἀκριβῶς τὸν ποταμὸν Pilcomayo, ἵνα εὖρη, εἰ δυνατόν, ὁδὸν ἐμπορικὴν μεταξὺ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Βολιβίας καὶ τοῦ Ῥίου Δελαπλάτα.

Ἐν τῇ Revue de Geographie, ὁ κ. Gaffarel συζητεῖ τὸ ἐξῆς ζήτημα. Οἱ Ἕλληες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐργώρισαν τὴν Ἀμερικὴν; Ὁ κ. Gaffarel ἀποφαίνεται ἀρνητικῶς.

«Τοῦναντίον, λέγει, οἱ Ἀμερικανοὶ τὸν πρῶτον π. χ. αἰῶνα φαίνονται ἐν Εὐρώπῃ ἐννοοῦμεν διὰ τούτου τὸν κατ' ἀνάγκην πλοῦν Ἰνδῶν τινῶν, ῥιφθέντων ὑπὸ τῆς τρικυμίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης, πλοῦν, ὅστις πολὺ μὲν ἠμφισβητήθη, ἀλλὰ τὸ κύρος αὐτοῦ φαίνεται ἡμῖν τοῦναντίον ἀδ' ἀφιλονίκητον.»

Πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν Ῥωμαίων διέσωσαν τὴν ἀνάμνησιν πλοῦ ἐξ ἀνάγκης γενομένου, περὶ οὗ γίνεται λόγος ἐν τῷ παρατεθέντι χωρίῳ. Ὀλίγον μετὰ τὴν κατὰκτησιν τῆς Γαλατίας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Ἰνδοὶ ἐρρίφθησαν ὑπὸ τῆς τρικυμίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Γερμανίας καὶ προσηνέχθησαν δῶρον ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς χώρας εἰς τὸν Ῥωμαῖον ἀνθύπατον. Τοιαῦτα γεγονότα, λέγει ὁ κ. Gaffarel, εἶναι ὀλιγώτερον σπάνια παρ' ὅσον ὑποθέτει τις. Τῷ 1460 πλοῖα Ἰνδικὰ ἐρρίφθησαν πάλιν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Γερμανίας. Τῷ 1508 πλοῖον γαλλικὸν συνήνησεν οὐ μακρὰν τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας πλοῖον ἐκ φλοιοῦ καὶ σχοίνου κατεσκευασμένον, ἐφ' οὗ ἐπέβαινον ἑπτὰ ἄνθρωποι, ἔχοντες τὸ ἀνάστημα μέτριον, τὸ χροῶμα ἐρυθρόν, τὸ πρόσωπον πλατὺ καὶ ὀμιλοῦντες γλῶσσαν ἀκατάλληπτον. Τῶν ἀνθρώπων τούτων ἐξ μὲν ἀπέθανον, ὁ δὲ ἕβδομος προσήχθη πρὸς τὸν Λουδοβικὸν τὸν ΙΒ'.

Ἀνακάλυψις τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε.

Ἡ Saturday Review ἀναφέρει ἐν τῷ ὑπὸ 21 Ἰανουαρίου φύλλῳ αὐτῆς περὶ τοῦ ἐξῆς σπουδαίου εὐρήματος.

Οὐχὶ πρὸ πολλοῦ τὸ κοινὸν μετὰ συγχινήσεως ἐμάνθανεν, ὅτι ὁ κύριος Γεώργιος Σμιθ εἶχεν ἀνακαλύψει μνημεῖα χαλδαϊκὰ εἰς τὸν κατακλυσμὸν ἀναφερόμενα. Ἀλλὰ τί ἦτο ἡ ἀνακάλυψις τοῦ κ. Σμιθ πρὸς τὴν τοῦ κ. Ρασσάμ; Τὴν παρελθούσαν δευτέραν ἐξιστῶρησεν ἐν τῷ Βικτωριῳ Ἰνστιτούτῳ

ἀνακάλυψιν ἀνήκουστον, πρὸ τῆς ὁποίας ὁ τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος οὐδεμίαν ἱστορικὴν ἔχει ἀξίαν. Ὁ κ. Ρασσάμ εὔρε κυλίνδρους πλήρεις ἐπιγραφῶν ἐν τῇ πόλει, «ἐν ἧ κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Νῶε, ἔκρυψε τὰ προκατακλυσμιαία ἀρχεῖα.» Οἱ λόγοι οὗτοι προεκάλεσαν τὰς ἐπευφημίας τοῦ Βικτωρίου Ἰνστιτούτου, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήξῃ ἡμᾶς. Ἐὰν ὁ κ. Ρασσάμ ἀληθῶς ἀνεκάλυψεν λείψανά τινά τῶν ἐν τῇ περιφήμῳ πραγματείᾳ *De bibliothecis antediluvianis* (περὶ τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ βιβλιοθηκῶν) μνημονευομένων βιβλίων, ἢ ἂν ἐπέθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τινος δοκοῦ τῆς κιβωτοῦ, εἶνε ὁ εὐτυχέστατος τῶν ἀρχαιολόγων. Ἄλλ' ὁ εὐτυχῆς ἐρευνητὴς δὲν γνωρίζει οὔτε τὴν ἀσσυριακὴν οὔτε τὴν ἀκαδιανήν. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ περιμίνωμεν, ἕως οὗ ὁ κ. Sayce ἢ ὁ κ. Oppert λάβῃ τὸν καιρὸν ν' ἀναγνώσῃ τὴν δοκὸν τοῦ Νῶε.

Κατὰ τὸν τελευταῖον Μάρτιον ὁ κ. Ρασσάμ ὀδηγούμενος ὑπὸ Ἀραβίς ἀνεκάλυψεν ἐρείπια, ὅπου ἐποιήσατο ἀνασκαφάς. Ὑπὸ στρώμα ἀσφάλτου σχηματισθέντος τοῦ ἐστρωμένου ἐδάφους δωματίου ἦτο τεθαμμένον κιβώτιον καὶ ἐν τῷ κιβωτίῳ τούτῳ ἦσαν κύλινδροι, οὓς ὁ κ. Ρασσάμ (εἶνε λόγοι τοῦ ἰδίου) ὑποτίθησιν ὅτι εἶναι τὰ ἀρχεῖα τῆς ἀρχαιοτάτης τοῦ κόσμου πόλεως, ἰδρυθείσης μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, ὡς διδάσκουσιν ἡμᾶς οἱ ἱστορικοί, ὑπὸ τοῦ Νῶε, ὅστις ἐκεῖ ἔκρυψε τὰ προκατακλυσμιαία ἀρχεῖα.

ΚΑΡΟΛΟΥ ΔΕΛΥΣ

Ο ΑΓΑΘΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Α΄.

Οὐδὲν φαντάζομαι εὐθυμότερον καὶ μᾶλλον ἀνεξάρτητον τοῦ θίου τοῦ θεαματοποιοῦ! . . . εἶναι ὁ μάλιστα ἐλεύθερος, ἄφροντις καὶ ὁ εὐδαιμονέστατος τῶν βροτῶν. Ὀλίγους ἔχει νόμους, οὐδεμίαν πρόληψιν καὶ οὐδέποτε δεσμά! Τί μέλει αὐτῷ περὶ τοῦ κόσμου! . . . Οὐδὲν ἔλαβε παρ' αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν ὀφείλει αὐτῷ. Χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν κόπον νὰ γνωρίσῃ αὐτὸν, τὸν χλευάζει, καὶ πλέον οὐ. Εἶναι τυχοδιώκτης, εἶναι πτηνόν. Δὲν ἔχει οἶκον ἄλλ' οὔτε ἡ ἀνία, οὔτε ἡ λύπη εἰσχωροῦσι ποτὲ ὑπὸ τὴν σκηνὴν του, ἣν ὁ ἄνεμος ἀφαρπάζει καὶ μεταθέτει κατὰ τὴν φαντασίαν του. Εἶναι ὀκνηρὸς ὡς ἡ σαῦρα καὶ ὡς τὸ δυσχεῖμερον τοῦτο ἐρπετὸν ἀγαπᾷ νὰ θερμαίνεται ἐπὶ τῶν παλαιῶν τοίχων ὑπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου. . . . Μία ἡμέρα εἶναι. ὅλον τὸ μέλλον

του, οὐδέποτε ἢ περὶ τῆς αὔριον μέριμνα ἀνησύχησε τὸν ἐγκέφαλό του. Τὸν βλέπει τις πάντοτε ζωηρόν, εὐδιάθετον καὶ μειδιῶντα. Εἶναι καὶ ποιητὴς ἐνίοτε, συχὰ δὲ ἀστείος καὶ πάντοτε φιλόσοφος. Ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐνδύεται ἐκ τοῦ ὑφάσματος στρώματος ἢ διὰ τοῦ Ἀγγλικῶ ἐκείνου ἐπενδύτου, δι' οὗ τὰ νευρόσπαστα κοσμοῦνται ὡς διὰ βασιλικῶ μανδύου. Ἡ λαιμαργία του εἶαι ἤ-τιον ἀπαιτητικὴ καὶ αὐτῆς τῆς ἐγκρατείας, καὶ ὅταν ὁ οἶνος ἦναι πολὺ ἀκριβός, ἢ πλησίον κρήνη πληροὶ τὸ ἐκ κασσίου ποτήριόν του. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ πενία του δὲν ἀποκλείει οὔτε τὴν εὐθυμίαν οὔτε τὴν εὐδαιμονίαν καὶ ὁ ἔρωσ ἀγαπᾷ νὰ κοσμητὴ τὸν πτωχὸν κράββατον τῆς Κολομβίνης.

Ὁ σχοινοβάτης ἦτοι ἀγύρτης εἶναι τύπος ἀξιολάτρευτος· οὐδέποτε ἢ γραφίς τοῦ Καλλώτου παράγαγέ τι μᾶλλον πρωτότυπον καὶ φειδρόν. Οἱ μὲν εἶναι μακροί, ὠχροὶ καὶ ἔκλυτοι, οἱ δὲ βραχεῖς, συμπαγεῖς καὶ ἐρυθρωποὶ· καὶ οἱ μὲν διακρίνονται διὰ φυσιογνωμίας ἀφελούς καὶ γλυκείας, οἱ δὲ δι' ἐκφράσεως παρατόλμου καὶ ἀναισχύντου· ἀλλὰ πάντες φέρουσι τύπον ἀλλόκοτον καὶ ἀστείον. Δι' ὃ δὲν δύναμαι νὰ εἶπω εἰς ποῖον εαθμὸν ζητῶ, θαυμάζω καὶ ἀγαπῶ τὰ δυστυχῆ ταῦτα τέκνα τῆς τύχης.

Οὐδεμία ἑορτὴ, οὐδεμία ἐνοριακὴ ἐπέτειος τῆς ἐκκλησίας, οὐδεμία πανηγυρὶς συμβαίνει εἰς τὴν συνοικίαν μου χωρὶς νὰ δράμω εἰς αὐτὴν πρῶτος ἐγὼ καὶ ὁ πρωθυμότατος πάντων τῶν φιλομούσων ἢ κάλλιονεῖπειν τῶν ἀργῶν περιέργων. Δι' ὃ μετὰ χαρᾶς νηπιακῆς εἶδον νὰ φθάνῃ ὁ Αὐγούστος τοῦ 1845, διότι τότε ἦτο ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου καὶ κατόκησαν ἐν Βερσαλλίᾳ τὸ θέρος ἐκεῖνο, ἐν Βερσαλλίᾳ τῇ λαμπρᾷ πόλει τῶν βασιλέων ἡμῶν, ἧτις ἑορτάζει ταύτην τὴν ἐπέτειον· καὶ ἴσως συνάμα διὰ τὸν μέγαν Λουδοβίκον τὸν θεμελιωτὴν καὶ τὸν Ἁγιον Λουδοβίκον τὸν θεῖον προστάτην αὐτῆς.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐξῆλθον περὶ λύχνων ἀφᾶς διήλθον τὴν πλατεῖαν τῶν ὄπλων καὶ μετ' ὀλίγον ἔφθασα εἰς τὰ πρῶτα δένδρα τῆς μεγάλης δενδροστοιχίας τῶν Σφραγίδων. Ὅποῖον θέαμα! . . . Καὶ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς ἐφαίνετο συνορτάζων. Τόσον ἐφαίνετο φωτοβόλος καὶ λαμπρός! Ἐνόμιζες ὅτι ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες ἀπεχώριζον τὰ φυλλώματα τῶν καστανεῶν ἵνα κάλλιον θεαθῶσι τὸ μέλλον νὰ σύμβῃ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην. . . . Ἡ δενδροστοιχία ἐφαίνετο σχεδὸν τόσον διάστερος ὅσον ὁ οὐρανὸς καὶ τις Ἀραγῆς περιπλανώμενος ἠδύνατο νὰ γράψῃ ὁλόκληρον σειρὰν ἐπεγείου ἀστρονομίας. Δὲν ἔβλεπέ

τις ἄλλο ἢ κανδήλας, λίχνους καὶ φανούς μυριοχρόους. . . . Ἴδου ἡ εἰκὼν ἐκείνη ὡς πρὸς τὸ φῶς αὐτῆς. Ἄλλοιόν δέ τι ἦτο τῇ ἀληθείᾳ καὶ ὁ θόρυβος.

Φαντάσθητε. . . Ἄλλ' ὄχι, εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ φαντασθῆτις. . . . Φαντάσθητε μίαν ὄγλοβὸν, ἕνα κουτρούλη γάμον. . . . ἀπέσαντον πολλαπλάσιον, ἐκκωφευτικόν! . . . Τὰς κραυγὰς τῶν πωλητῶν, τὰς φωνὰς καὶ τὰ πατήματα τῶν ἀργοπλαγῆτων (fil-neurs)· τὰς ἐρχήστρας τῶν χορῶν καὶ τῶν θεαμάτων, μυρία ἔργα, μυρία φωνοκοπήματα. Καὶ ὁμως ἀκόμη δὲν ἔχετε ἰδέαν πλήρη τῆς συναυλίας ἐκείνης. Δὲν ἦσαν ἐκεῖ ἕκατὸν παράγοντες τῆς ἀρμονίας συντελοῦντες εἰς τὸ ἀπαράμιλλον ἐκεῖνο θέμα; Ὁ ἐλικαυλος (piston) ἐτραγῶδει, ὁ αὐλὸς τοῦ τυρλιῦ ἐσύριζε, τὰ κύμβαλα ἐκροτάλιζον, καὶ τὰ τηγανίσματα ἐκακάριζον. . . . εἶτα δὲ τὰ μικρὰ πυροκρόταλα, τὰ πιστόλια, οἱ σκύλοι καὶ οἱ ἐκ καλάμων αὐλοὶ! . . . πάντα ταῦτα ἀπετέλουν τὴν συναυλίαν καὶ ἀνέβαινον πρὸς τὸν ἀστερόεντα καὶ ἀντιχοῦντα οὐρανόν. . . . Ἦρκουν ταῦτα νὰ καταστήσωσιν ἀνεπαίσθητον τὸν πάταγον τοῦ πολέμου καὶ τὰς πανηγύρεις τοῦ Βερλιόζου. . . .

Ἐπῆρχε καὶ ἕτερον θέαμα τόσον περιέργων καθ' ἑαυτὸ ὅσον ὅλον ὄμου τὸ ἐπίλοιπον· τὸ πλῆθος! . . . Ἡ εὐρεία δενδροστοιχία ὁμοιάζε πρὸς θάλασσαν πολυκύμαντον καὶ πολύφλοισβον. . . . Ναὶ μόνος ὁ Ὁκεανὸς δύναται νὰ δώσῃ ἰδέαν τῆς πληθύος ἐκείνης τῶν κεφαλῶν, τῶν σκουριῶν, τῶν καποτῶν, τῶν πύλων καὶ τῶν κασκετῶν. Πάντα δὲ ταῦτα ἐκυμαίνοντο καὶ ἔβριθον μυρμηκηδῶν! . . . Ἐὰν πτηνὸν ἔντρομον ἐκρεῦγον τῆς φωλεᾶς ἤθελεν ἀφήσει ἐν ἐκ τῶν πτερῶν του νὰ πέσῃ, τὸ πτερόν τοῦτο δὲν ἤθελε βεβηκίως φθάσει εἰς τὸ ἔδαφος τῆ ἐσπέρας ἐκείνης.

Ἦμην ἐν τῷ κέντρῳ τῆς συρροῆς. Μὲ διηγκώνιζον, μ' ἐτίνασσον, μ' ἐπάτουν τοὺς πόδας, ἀνέβαινον ἐπὶ τὴν βᾶχιν μου, ἀλλ' ἀδιάφορον, ἐγὼ εὕρισκον πάντα ταῦτα οὐράνια.

Πρέπει ὁμως νὰ κάμω μίαν μικρὰν ἐξαίρεσιν! Δὲν εἶμαι φίλος τῶν πυρκαμίδων, τῆς ἀρωματοπότητας, τῶν φαρφαρίων καὶ τῶν βισκότων. Δὲν θὰ σταθῶ νὰ ἴδω τὸ ἀμυγδαλωτὸν τῆς Μασσαλίας, τὰ δεδοκιμασμένα κοσμήματα, καὶ τέλος ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐργαστήρια, ἅτινα ἐκθέτουσι τοὺς πειρασμούς των, εἴτε χρησίμους εἴτε μηδαμινοῦς. Ἐγὼ ἀλλοῦ ἀπέβλεπον· ἔσπευδον πάσαις δυνάμεσι πρὸς τοὺς ἀγύρτας, τοὺς ἐσκηνωμένους εἰς τὸ ἀνώτατον ἄκρον τῆς δεν-

δροστοιχίας. Μετὰ δέωρον τολμηρὰν θαλασσοπλοῖαν ἔφθασα εἰς τὸν λιμένα μου, οὐχὶ ἄνευ θαλασσοζημιῶν τινων.

Ἐνταῦθα συνώθησις καὶ θόρυβος, τὰ πάντα κῆξανον ἐτι μᾶλλον. Καὶ ὁμως εὗρον μέσον τοῦ ν' ἀκούσω πάσας τὰς προεισαγωγὰς καὶ νὰ παρευρεθῶ εἰς πᾶσαν παράστασιν ὁμολογητέον δὲ ὅτι προτιμῶ κατὰ πολὺ τὸν πρόλογον μᾶλλον ἢ τὸ δράμα, τὰς ἐξωτερικὰς ὑποσχέσεις μᾶλλον ἢ τὰς ἐσωτερικὰς καλλονὰς. Ἀγαπῶ νὰ βλέπω ἐπὶ τῶν ὀκρινάντων ὑπὸ τὸ φῶς τὸν δάδων τοὺς ὑποκριτὰς ἀγωνιζομένους νὰ διεγείρωσι τὴν περιέργειαν ἀγαπῶ νὰ θεωρῶ τὰς διαμορφώσεις τοῦ Ἡρακλέους των, τὴν μουσικὴν τῶν Πολωνῶν μουσικῶν, τὰ τινάγματα τοῦ γελωτοποιοῦ, πρὸ πάντων δὲ τὰς χάριτας τῆς νύμφης ἐνδεδυμένης ἀραχνούφης (gare) μετὰ πέταλα χρυσᾶ, καὶ καλυπτομένης διὰ τοῦ αἰδήμονος Σκωτικῶ πέπλου, τοῦ ἔχοντος ἐπιδεικτικὰ μὲν ἀλλ' ἐφαρμένα χρώματα. Ταῦτα πάντα ἀδικοῦσιν ὀλίγον τὰς δικεφάλους φώκας καὶ τοὺς ἀλβίνους ἢ πολιοὺς τοῦ παγωμένου Ὁκεανοῦ· ἀλλ' ἀμφοτέρω ἔχουσι θέλητρα, καὶ δὲν δίδω εἰς οὐδένα οὔτε κἀνένα ἐκ τῶν ἀστεισμῶν τοῦ βλακομίμου, οὔτε κἀμμίαν ἐκ τῶν λεπίδων τοῦ σφιγκτήρος βία. (Ἔπεται συνέχεια.)

ΣΚΕΨΕΙΣ

ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΛΑΒΟΥΛΑΙΗ

Οὐδεὶς οἶκος ὑπάρχει ἄνευ ἰδιοκτησίας. Ἡ δὲ πνευματικὴ κτῆσις ἀνήκει ἐπίσης, ὡς ἡ ὕλική, εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ οἴκου.

Μυρία ἤθελεν εἶναι ἡ ἀπαίτησις ἰσότητος ἰδιοκτησίας. Ἐὰν σήμερον ἐξασηθῇ, αὔριον μεταβάλλεται. Ἡ κοινοκτημοσύνη εἶναι τρέλλα.

Παρ' ἐνὸς ἐκάστου ἀπαιτοῦμεν, ὅπως ἐνδιαφέρεται ἐν τοῖς δημοσίοις πράγμασι καὶ πάλλῃ τὴν καρδίαν αὐτοῦ διὰ τε τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν πτώσιν τοῦ ἔθνους.

Οἰκογένεια καὶ κράτος εἰσι θεσμοί, ἀμφοτέροι ἀναγκαῖοι, ἀλλὰ διάφοροι.

Ἐν ὅσῳ ἡ ἀμαρτία ἀποτελεῖ δυνάμιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀπαιτεῖται δίκαιον καὶ νόμος καὶ βία καὶ ποινὴ καὶ αὐτὸς ὁ πόλεμος ὡς κακὸν ἀναπόφευκτον.

Ἡ ζωὴ εἶναι τὸ πρῶτον δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ φόνος τὸ πρῶτον κακούργημα κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης κοι-

ωνίας, ὅπερ παραβιάζει αὐτὴν ἐν τῇ ὑπάρξει τῆς καὶ τίθησιν ἐν κινδύνῳ τὸ μέλλον αὐτῆς.

Τὸ δίκαιον ἱστορικῶς τε καὶ πραγματικῶς εἶναι ἡ βάσις τοῦ κράτους.

Ἡ ἰδέα τοῦ κράτους ἀντιπροσωπεύει πῶς τὴν ὑψίστην βαθμίδα τοῦ ἐθνικοῦ βίου· πᾶν δ' ἔθνος, ἐν ᾧ ἡ ἰδέα τοῦ κράτους ἄρχει τῶν πνευμάτων, ἠθικῶς ὑπερτερεῖ τῶν λοιπῶν.

Ἡ ἱστορία ἐστὶν ἡ ἀνάπτυξις τῶν δυνατῶν γενέσθαι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει.

Ἡ ἀποκλειστικὴ καὶ ἀπόλυτος ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων διὰ τὰ κράτη εἶναι θεωρία ἐπαναστατικὴ· διότι ἐν αὐτῇ παραγνωρίζεται τὸ δίκαιον τῆς ἱστορίας, καὶ ἐντεθεθεν ὀρμῶνται οἱ ἐπαναστατικοί.

Ἐν τῇ κόσμῳ τούτῳ τῶν συγκρούσεων καὶ τῶν διαιρέσεων ἡ ψυχὴ αὐτῆ ἐστὶν ἡ συμπλέκουσα δεσμούς, ἡ συνάπτουσα χεῖρας, ἡ συνδέουσα καρδίας, ἡ στεφανοῦσα τὴν ὁμόνοιαν. Ὁ νόμος καὶ τὸ δίκαιον τηροῦσι τάξιν, ἐκδιάζουσιν ὑπακοήν, ἀλλὰ μεταξύ αὐτῶν καὶ τοῦ αἰσθημάτων οὐδὲν κοινόν.

ΕΝ Τῷ ΓΡΑΦΕΙῷ

ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΣ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ

ΕΝΘΑ ΚΑΙ ΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

33 — ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ — 33

ΕΥΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ

ΤΑ ΕΞΗΣ ΒΙΒΛΙΑ

- 1) Ὁ Α' καὶ Β'. τόμος τῆς Πολιτικῆς καὶ Φιλολογικῆς Ἐπιθεωρήσεως ἐκ σελ. 416 ἕκαστος Ν. Δρ. 6.
- 2) **ΙΩΑΝΝΟΥ ΟΛΥΜΠΙΟΥ**, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς χειρουργίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἱατροῦ τάγματος κ.τ.λ.: Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς σωματικῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδίων. . . Ν. Δρ. 3.
- 3) **ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΟΡΤΑΚΗ**: Λογικὴ. Ἐκδίδεται ἐπιμελεῖα Α. Ι. Ὀλυμπίου. Ν. Δρ. 2.
- 4) **Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑ Δ. Φ.** ὑφηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ ἔθν. Πανεπιστημίῳ: Ἡ Ἀθηναῖα ἡ παρά τὸ Βαρθάκειον εὐρεθεῖσα ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἀθηναῖαν τοῦ Παρθενῶνος. Ν. Δρ. 4.
- 5) **ΚΩΝΣΤ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ** γραμματέως Α' τάξεως παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Δικαιοσύνης: Γνωμοδοτήσεις τῆς εισαγγελίας τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων. . . . Ν. Δρ. 5.

- 6) **Γ. Χ. ΒΑΦΑ**: Μελέτη ἐπὶ τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων Λουτρακίου. Ν. Δρ. 2.
- 7) » **Περὶ τῆς διαφορίτιδος ἐν Ἀθῆναις**: ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ἱατρικῇ ἐταιρίᾳ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 7 Μαρτίου 1880 . . . Ν. Δρ. 4. 50.
- 8) » **Περὶ τῆς παραλύσεως τοῦ προσωπικοῦ νεύρου**. Ν. Δρ. 2.
- 9) **Α. ΣΟΥΤΣΟΥ**: Σάτυραι· ἐκδόσεις νεωτάτη. Ν. Δρ. 4.
- 10) **Δ. Γ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ**: Μῦθοι καὶ διάλογοι πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνηθῶν. Ν. Δρ. 4.
- 11) » **Εἰκόνες, σατυρικαὶ διατριβαί**. . . Ν. Δρ. 4.
- 12) » **Ἡ φωνὴ τῆς καρδιάς μου, λυρική συλλογὴ, βραβευθεῖσα εἰς τὸν Βουτσινάτον ποιητικὸν ἀγῶνα τοῦ 1873**. Ν. Δρ. 4.
- 13) **Α. Ν. ΣΤΟΥΠΗ**: δικηγόρου καὶ ὑφηγητοῦ: **Ἠλένας Συνταγματικαὶ ἀπόσπασμα ἀνεκδότου πραγματείας περὶ τοῦ καθ' ἑλλου δημοσίου δικαίου**. Ν. Δρ. 4.
- 14) **ΕΔΜΟΝΔ ΑΒΟΥΤ**: Ἡ κενόδοξος γυνὴ καὶ ἄλλα διάφορα, μετάφρασις ***. Ν. Δρ. 2. 50.
- 15) **ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ**: Ἡ ῥοδοδάκτυλος ἠώς, σύγγραμμα οἰκογενειακόν. Ν. Δρ. 4.
- 16) **ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΣΜΙΑ**: Ὁ Γεμόθεος καὶ ὁ Φιλήμων, ἱστορία διδύμων χριστιανῶν, ἠθικὸν διήγημα πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ν. Δρ. 4.
- 17) **ΑΛΒΕΡΤΟΥ ΔΥΜΟΝ**: Οἱ Βούλγαροι ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ν. Δρ. 4.
- 18) **Σ. Ε. ΣΤΕΦΑΝΟΥ**: Πολιτικὴ τῶν Γερμανικῶν κρατῶν ἐν Ἀνατολῇ. Ν. Δρ. 4.
- 19) **ΑΝΔΡΕΟΥ ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ**: Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἐν Ἀθῆναις σχολῆς Καραμάνου τὴν 6 Φεβρουαρίου 1884 κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Δεσμοῦ. Ν. Δρ. 4.
- 20) **ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΓΙΔΑ**: γυμνασιάρχου: Λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ κη' Ἰουνίου 1884 ἡμέρᾳ τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων ἐν τῷ ἐν Ἀδριανουπόλει ἑλληνικῷ γυμνασίῳ. Ν. Δρ. 4.
- 21) **ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ ΔΕΛΗΓΙΩΡΓΗ**: Τεκτονικὸν μνημόσυνον ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ ἑλληνικῇ τεκτονικῇ Στοᾷ «ἡ Νίκη». Ν. Δρ. 4.
- 22) **Γ. Α. ΑΙΝΑΝΕΡ**: Ἐγχειρίδιον ἐμπειρικῆς ψυχολογίας κατὰ τὴν μέθοδον τῆς ἐπαγωγῆς, μετάφρασθὲν ἐκ τῆς Ε'. τοῦ γερμανικοῦ ἐκδόσεως ὑπὸ Δημ. Ἰωαννίδου Ὀλυμπίου. Ν. Δρ. 3.
- 23) **ΝΙΚΟΛ. Ε. ΜΑΝΙΤΑΚΗ**: Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον ἢ Καζαμίας τοῦ 1882, μετὰ εἰκονογραφίῳν. 80^ν Σελ. 80. Ν. Δρ. 4.
- 24) **PAUL DE SAINT-VICTOR**: Οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου ἐκ τοῦ συγγράμματος «Les deux masques» μετάφρασις Ἀντωνίου Μηλιαράκη. Ν. Δρ. 4.
- 25) **CH. CHABEAUD ARNAULT**: Τὸ Ναυτικὸν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πόλεμον, ἤτοι ἱστορία τῶν ναυμαχιῶν κατὰ τὰ ἔτη 1821—1828, μετάφρασθεῖσα καὶ πολλὰς σημειώσεις καὶ προσθήκας αὐθηθεῖσα ὑπὸ Κωνσταντ. Νεστορίδου. 2.